

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

TANÜGYI FOLYÓIRAT
FELELŐS SZERKESZTŐ

VICSAY LAJOS

állami polgári iskolai tanár

TARTALOM

Február

Tóth Ede: Tavaszi hódolat. (Vers.) — Tanítási vázlatok. — Joós Ferenc: Tanyai ember élete. (Vers.) — Kirándulunk. — Ősz Iván: Harangoznak feltámadásra. (Vers.) — Tanítások
Barabás Ilona: Madarak és fák napja. Torkos László: A fiu és a pinty. Báthory Gábor: Ne bántsd a madarat! — Szilágyi Béla: A két kis székely gyerek. (Vers.) — Pósa Lajosné: Tavaszvárás. — Mesedélután: A madarak és fák védelméről, a természetszeretetről. Az áldott napsugár... Feleki Sándor: Fecskék. Mire tanít a föld? Kelemen Andor: Nyilj ki rózsabimbó! B. Hajós Terézia: Küzdelem az életért. Móra László: Szeresd az állatot! Nógrády László: Fészek az eresz alatt. A vörösbegy. Benedek Elek: Virágos fák. Böngérffy János: A fülemüle. Majthényi György: A szajkó. Gárdonyi Géza után: Petykó. Móra László: A szegény fák. A gyümölcsfák. Vályi Nagy Géza: A magyar föld. Gracza János: Pacsirtaszót hallok. — Vicsay Lajos: Miska és a madarak. (Szindarab.) — Szavalókar. A száz éves Szózat. — Köhalmi Julia: Hazádnak rendületlenül. (Szindarab.) — Szülői értekezlet: Megbukott a fiam! — Szilágyi Gyula: Zenés tornagyakorlatok. Szabadgyakorlatok. — Hrabák István: Gázhare. — K. Gy.: Gyakorlati fogások és eljárások. — Irodalom. — Szerkesztői üzenetek.

1936

KIADÓHIVATAL:

Szeged,

Kálvária ucca 5.

Szerkesztőség : Madách ucca 17.

Előfizetési ára egész évre 6 pengő

A Gyakorlati Pedagógia

a magyar tanító barátja,
mert **6** pengőért több, mint
500 oldalon

nevelési kérdéseket tárgyal, iskolai ünnepélyeket ad teljes kidolgozásban, ünnepi beszédeket, költeményeket, dalokat és műsorokat nyújt, előadható kis szindarabokat közöl, mintatanításokat dolgoz ki, népművelési előadásokat, szülői értekezleteket közöl, gyakorlati fogásokat és eljárásokat ismertet, zenés tornagyakorlatokat, teljesen kidolgozott mesedélutánokat ad hasábjain hónapról-hónapra.

A Gyakorlati Pedagógia

a tanító tanácsadója minden kérdésben, az iskolában, az iskolán kívül.

Szerkesztője: **VICSAY LAJOS**

Kiadóhivatala :

Szeged, Kálvária-ucca 5. sz.

Mindig friss !

Mindig alkalomszerű !

Tisztelt Kartárs Ur !

Olvassa át és amennyiben a lapra ennek dacára sem óhajt előfizetni, úgy kérjük annak mielőbbi visszaküldését, mert ellenesetben **előfizetőnek tekintjük.**

1936. február 20.

GYAKORLATI PEDAGÓGIA

TANÜGYI FOLYÓIRAT

Kiadóhivatal: Szeged, Kálvária-u. 5. Szerkesztőség: Madách-u. 17.

Tavaszi hódolat

Ha kirohanok a tavaszba
Uram és elragad a mámor,
Nyíló virágok lengerében
A pirosbluzos tulipánról
Felém tekint jóságos arcod.
Te édes illat vagy a rózsán,
Égő sugár a harmaleseppen,
A tisztaság a liliomban,
Te vagy a szépségben a mester.
Madár dalán Te vagy a rilmus,
Te vagy a hűmpor lepkeszárnyon,
A százszorszépek száz szirmáról
Te mosolyogsz le, Uram, százszor.
Te vagy a méz a kelyhek mélyén:
Méheknek édes tápláléka,
A holdas esték illatában
Neked kuruttyol ezer béka,
Te vagy a mindeneknek őre,
Te vagy a tavasznak bizó álma,
Te vagy a hajnal tiltos csendje
S virágban Rólad zsong a lárma:
Bogárcák hálás zümmögése.
Tavasznak lelkes lüktetésén
Te vagy Uram az örök ihlet,
Ilyenkor nincs kezedben villám
S mi elfeledjük véltkeinket,
Bódultan, nagy, szerelmes szívvél
Egész lelkünket Feléd tárjuk
És nincsen bennünk semmi árnyék:
Tűz hamvasztotta el a multunk.
Várnak Reád csudás parádék
Szent hódolattal. Örök Isten
Üdvözlégy szent Tavasz Királya.

Tóth Ede.

TANITÁSI VÁZLATOK

A nm. közoktatásügyi miniszter ur egyik legutóbbi rendelete, mely az iskolafelügyelők részére kiadott utasításban látott napvilágot, bevezette és elrendelte az elemi iskolákban a tanítások vázlatának írásban való elkészítését. Nem új dolog, csak éppen általánossá tétele és kötelező volta fordította a kérdés felé az ország tanítóságának érdeklődését.

A tanítónak a tanításra elő kell készülnie, ezt nagyon jól tudja és tudja mindenki, aki tanítással-neveléssel foglalkozik. Előkészület nélkül a leggyakorlottabb tanító sem tud jól tanítani. Mindez köztudomású volt eddig is, s annak is tudatában volt mindenki, hogy míg ez az előkészület a pálya kezdetén több munkát kívánt, később kevesebbet, de sohasem szűnt meg egészen, hiszen az élet is folytonosan változik körülöttünk, s ha nem is vittük be mindig az élet teljességét az iskola terméibe, mégis tudomást kellett vennünk annak változásairól, s akarva, nem akarva új és új tanítási módszert, rendszert, eszközöket kellett alkalmaznunk, hogy munkánknek sikere legyen.

Az iskolában a Tanterv alapján történik a tanítás, s ennek nyomán a tanulás. A Tanterv szabja meg azt, mit kell a gyermekeknek megtanulniok. Ezzel szemben a gyermek nem törődik mindig az iskola követelményeivel, s a Tantervvel sem, ő maga szeretné eldönteni, mit tanuljon. E két ellentétes megnyilvánulásban aztán a tanító vállalja a közvetítő szerepet, mivel neki mindkettő, a Tanterv is, de a gyermek is parancsol, így hát mindkettővel törődnie kell. Mit csinál erre a jó tanító? Olyan alakba öltözteti a Tanterv által megkívánt anyagot, amilyennek a gyermek kívánja. A gyermek csak azt tanulja szívesen, ami érdekli, ezért a Tantervnek a gyermek előtt érdekes ruhát kell felvennie. Ki öltözteti fel? A tanító. Ezért jó a vázlat.

Miből is áll a tanításra való előkészület? Az előkészület két részre osztható, egyik: a tárgy tanulmányozása; másik: a tárgy feldolgozásának elgondolása.

Legelőször is a tanítandó tárgyra nézve kell alapos tanulmányokat végezni. Nagyon hálás lesz e szempontból bevezetni az u. n. „adat-naplót“. Ez egy egyszerű kis jegyzetfüzet vagy könyvecske, amelybe feljegyezzük mindazt, ami újat olvastunk — könyvekben, olykor napilapokban stb. — s amiket felhasználunk tanításunkban. Mert a gyermek is hall dolgokról otthon, környezetében, s igen sokszor olyan kérdést tesz fel a tanítónak, amire válaszolni kell. A tanuló kérdése lehet valami aktuális eseményről való, vagy sokszor egy, a felnőttek beszélgetéséből kiragadott szónak, fogalomnak megtudakolása. (Most pl. sok szó esik mindenfelé Abesszíniáról s van-e gyermek, akit ez nem érdekelne!) Egy szóval, amit tanítani akarunk, azzal teljesen tisztában kell len-

nünk, mégpedig nemcsak oly mértékben, amily mértékben azt tanítani kell, hanem annál többet, sokkal többet kell tudnunk.

De jó lesz az az u. n. „adat-napló“ a tanításhoz szükséges és a tapasztalatban bevált, vagy másoktól ajánlott példák gyűjtésére is. Nagy baj, ha a tanító nem tud elég példát. Mert a jó példák legtöbbször nem a tanítás közben, hanem utána — jutnak eszünkbe, amikor már késő. Gyűjtsünk példát sokat, nagyon sokat, hogy legyen miben válogatni.

Amikor az anyaggal már teljesen tisztában vagyunk, s elkészültünk egy-két olyan kérdésre is, — ismerve a gyermekeket, akiket tanítunk, — amelyet tanítványaink feltehetnek tanulás közben, akkor következik a tanítás vázlatának elkészítése, amit eddig — legalább is a gyakorlottabbak — csak elgondoltak. Átgondoljuk, mi lesz tanításunk célja (anyagi és alaki), milyen nevelő értékeket lehet felhasználni benne, mi lesz az, ami a tanulókra nézve tanulságos lesz s mi az, amit megérthetnek?

Azután hozzá fogunk a vázlat elkészítéséhez. Elrendezzük a tanítás menetét. Mivel kezdjük? Mi lesz a kiindulás? Milyen kisebb részegységekre lehet felosztani a tanítás anyagát? Melyek lesznek a részlet-célkitűzések? Meg lesz-e tanításban a kellő fokozatos haladás? Az egyes részeknél hogyan járunk el, hogy a tanulók belekapcsolódjanak a munkába s öntevékenységgükkel maguk oldják meg az eléjük tűzött feladatot? Hogyan vezetjük rá a tanulókat a kívánt ismeretanyagra? Mit kell tanításunkban szemléltetni? Hogyan használjuk fel a belső szemléltetést? A külsőt? Mivel keltjük fel a gyermekek érdeklődését? Hogyan vezetjük rá a tanulókat a megértésre? Felhasználhatunk-e valamit az elmélyítésre, valami költeményt, dalt, esetleg történetet, vagy a tanulók belekapcsolódjanak a munkába s öntevékenységgükkel megszánt példákról és gyakorlatokról.

Ennyiből áll a jó vázlat elkészítése.

Hogy azonban segítségére legyünk Előfizetőinknek, alábbiakban felhívjuk figyelmüket néhány — a vázlat készítésénél még — fontos dologra.

A Tanterv által kijelölt anyagot tegyük mindig érdekessé, vonzóvá a tanulók előtt. Ne beszéljünk nekik pl. a gyújtóról, a robbanó anyagokról, hanem hozzunk föl nekik egy példát, amely arról szól, hogy a nyáron a gabonahordáskor felgyulladt a szén egy gabonaasztag. Ezzel indítsuk el a tanítást, a gyermek azonnal érdeklődik, elmondja a maga tapasztalatait s ezzel nyert ügyünk van, mert a gyermeket érdekelni fogja a tanulás, ha mindjárt a gyufáról és a robbanó anyagokról is fog hallani.

Csak ugy futtában még egy néhány példa az érdeklődés felkeltésére. Az emelőnél kezdjük azzal, hogy olajozzuk meg az ajtó sarkait! Hogy emeljük fel? (Legjobb lesz fejszével.) Az esésnél felhozhatjuk a nyári jégverést. (Miért okoz oly nagy kárt a jég a vetésben, gyümölcsösben, szőlőben, erdőben, állatban, tetőben, ablakban?) A keményítő tanításánál jó lesz ez a kérdés kiin-

dulásul: Hogyan keményíti édesanyátok a fehérneműt? A hajcsövesség tárgyalásánál beszéljünk először a lámpabél munkájáról, majd térjünk át a házak, istállók falának nedvességére stb. A rozsdásodásnál (oxidáció) kiindulhatunk abból a mondásból: „A munkás eke fényes, a pihenő rozsdás”. Az égésről való beszélgetésünket ez a kérdés indíthatja meg: Mire jó a tűz? Vagy: Mit csinálnánk, gyerekek, ha nem lenne többé tűz? Volna-e reggeli, ebéd? stb. Az inga tárgyalásánál beszéljünk az ingaóráról, a csavarnál nézzük meg az asztalos szorítócsavarját, azután a szőlő-, széná-, káposzta-prést. Az éknél vegyük elő a talajművelő eszközöket, csaknem valamennyi ék. Az ekevas, az ásó, lapát, kapa, kés, borona fogai stb. A surlódásnál kérdezzük meg, miért áll meg a fékezett kocsi hamarabb?

Mindez utmutatás a tanítás kiindulására nézve. A tanítás meneete teljesen a tanító rátermettségétől és képességeitől függ. Milyen legyen a tanítás módszeres levezetése az új módszeres elvek szerint? A következő:

1. A cél kitűzése. Az új anyag megjelölése, a fentebb mondott eljárás szerint. Hosszas előkészítés, hangulatkeltés e módszernél nem szükséges. Az új módszeres eljárás nem a tanulók „jó hangulatára,” hanem a tanulók munkakedvére épít s ez kelti fel az érdeklődést és tartja fenn az állandó közreműködő figyelmet. (Egyben a fegyelmet is!)

2. A tanulók beszámolnak az előzetes figyelmeztetésre végzett gyűjtésről, észlelésekről. Itt, ennél a résznél tér el legjobban az új módszerű iskola a régi Herbart—Ziller—Rhein féle módszeres eljárástól, amelyben a tanító a célkitűzés után előadta, elmagyarázta a tanítás anyagát. Az új módszeres eljárás megkívánja a tanítótól azt, hogy mindig előre gondoskodjék arról, hogy a tanulók maguk szerezzék meg a következő tanításhoz szükséges dolgokat, tapasztalatokat, élményeket. Az ilyen beszámolóknak természetesen fesztelennek kell lenniök, amelyen a tanulók szabadon elmondhatják saját tapasztalataikat, észrevételeiket, sőt ellentmondásaikat is. (Ez még jobban fokozza az érdeklődést.) Vigyázzunk itt arra, hogy még a legjelentéktelenebbnek látszó beszámolást se illessük kicsinyítő gesztussal, vagy szóval, mert az elkedvetleníti a tanulót a további buvárkodástól. De még a leglényegtelenebbnek látszó beszámolóban is lesz olyan, aminek a tárgyalás folyamán hasznát vehetjük.

3. A tanulók beszámolója után következik a probléma felvétele és megoldása. Itt lesz tehát helye az esetleges kísérletnek, a belső élmény megteremtésének, ha olvasmánytárgyalás, vagy költeménytárgyalásról van szó. Ha kísérletezünk, abban az egész osztály vegyen részt, ha egyenként nem lehet, csoportosan, ahol pedig még ez sem lehetséges, ott legalább a kísérlet előkészítésében segédkezzenek a tanulók. A munka közös, a tanulók próbálkoznak, kísérleteznek a probléma megoldásával, a tanító csak akkor szól bele egy-egy irányító kérdéssel, ha a tanulók téves

ultra tértek, vagy megakadtak. Az egyes részletkérdéseket azután megrögzítjük, felírjuk a táblára, a tanulók füzetükbe s még a színeskrétát sem resteljük befogni a vizuális típusú tanulók könnyebbségére. Amikor már minden részletegységet megoldotunk — közös erővel és munkával, — akkor következik a tanítás igazi céljának megoldása:

4. az eredmény vagy tanulság közös megállapítása, szóbeli közös megbeszélése. Ugy a probléma megoldásánál, mint az eredmény megállapításánál használjunk fel minden lehető alkalmat a rajzolásra, mint nélkülözhetetlen kifejező eszközre. Általában szabály legyen, hogy a kréta (pláne a színes kréta) és a ceruza ne pihenjen egy negyedórára sem! A rajz tudatos meglátásra vezet, már pedig ez a legbiztosabb és leghathatósabb megrögzítője az új ismereteknek. Egy-egy odavetett vázlatos vonal felér egy félórás magyarázattal is. És ne gondoljuk, hogy ez csak a természettudományi, vagy a mérési ismeretekre vonatkozik. Még a szülőföld ismeretét, a történelem eseményeit is könnyebben megérti és megjegyzi a tanuló, ha rajzzal kapcsoljuk össze azok nyújtását. Ujabban még a nyelvtani ismeretek megrögzítésére is színeskrétás rajzokat használnak. De nem nélkülözhető az olvasmány- és költeménytárgyalásnál, beszéd- és értelemgyakorlatnál és a számtannál sem!

Az egyes tantárgyak formális fokozatait a Tanterv a következőkben állapítja meg:

Magyar nyelv.

BESZÉD- ÉS ÉRTELEMGYAKORLATOK.

1. Az alkalmosság megteremtése, hangulatkeltés.
2. Célkitűzés.
3. Tárgyalás. Beszámolás a gyermekek tapasztalatairól, észleléseiről. A régebbi tapasztalatok felújítása és kapcsolása. Az egyes részletcélok kijelölése és megoldása. Szemléltetés (külső-, képszemléltetés, stb.). A gyermekek életéből való események, történetek elmondatása. A tanító elbeszélése. Összehasonlítás, mérlegelés (ítéletalkotás), elhatározás.
4. A szerzett ismeretek megerősítése. Rajzolás, az érzelmek átértelmezése. A számonkérés, melynél tetteik megfigyelését és azok elmondását kívánjuk meg.
5. Gyakorlati alkalmazás, rajzzal, kézimunkával, énekkel, játékkal, utánozó mozgásokkal stb.
6. Elmélyítés.

OLVASMANYTÁRGYALÁS. OLVASÁS TANÍTÁSA.

1. A hangok önálló megjelenítése. (Mesék, mimikai jel.)
2. A hangok összekapcsolása szavakká: a szavak szétbon-
tása.

3. A hang nyomtatott képe: a betű.
4. Értelmes szavak alkotása és olvasása.
5. Az értelmezett szöveg megszakítás nélküli olvastatása többször; tartalmi megértetés.

AZ IRAS TANITASA.

1. Előgyakorlatok.
2. Kisbetűk iratása.
3. Szavak és rövid mondatok iratása.
4. Nagybetűk iratása és azok alkalmazása az írásban.

AZ OLVASÁS TANÍTÁSÁNAK MÓDJA.

1. Szótagképekkel való olvasás. (Egy- és ugyanazon szövegben.)
2. Szóképekkel való olvasás. (A szók jelentésének elgondolása és elmondása.
3. Értelmes olvasás. Egyes mondatok, majd kisebb gondolatcsoportok olvasása után azok természetes beszéd formájában való elmondatása, a bennük lévő gondolatok hű kifejezésével.
4. Szép olvasás. A szövegben rejlő értelem és érzelem természetes hangsúllyal való kifejezése.

AZ OLVASMÁNYOK TÁRGYALÁSÁNAK MÓDJA.

AZ ERKÖLCSI VONATKOZASU OLVASMÁNYOK TÁRGYALÁSÁNAK MÓDJA.

1. Előkészítés, az olvasmány alapgondolatának, lényegének megértése, a tartalomban rejlő érzelmek és hangulatok megteremtése és átéltetése.
2. A cél kitűzése.
3. Az olvasmány bemutatása szép olvasással, elmondással vagy a tartalom elmondásával.
4. Tárgyalás, gondolatcsoportok szerint. A gondolatok és érzelmek feltárása. A leírt események megbeszélése és bírálata, az okozati összefüggések megállapítása, elmélkedés, összehasonlítás, ítéletalkotás. Az olvasmány által felkeltett gondolatok és érzelmek elmondatása. Rajzolás, szemléltetés. A tartalom elmondatása.
5. Megszakítás nélkül való olvastatás. Átérzés, a természetes beszéd hangján való olvasás.
6. Az egész olvasmány tartalmának összefüggő elmondatása.
7. Az olvasmány alapgondolatának megállapítása közös megbeszélés alapján. A keltett hangulat elmélyítése megfelelő költeménnyel, dallal, párbeszédes formában (dramatizálás), az egyes jelenetek megrajzolása és megrajzoltatása.

A LEIRÓ OLVASMÁNYOK TÁRGYALÁSÁNAK MÓDJA.

1. Érdeklődés keltés.
2. A cél kitűzése.
3. Az olvasmány bemutatása.
4. Gondolatcsoportok szerint való tárgyalás. Szemléltetés, rajzolás..
5. Megszakítás nélküli elolvasás. Megfelelő hangsúly és a természetes beszéd formájában.
6. Az olvasmány egész tartalmának összefüggő elmondatása.
7. Kapcsolat a többi tárggyal.

A LIRAI (ÉRZELMI) KÖLTEMÉNYEK TÁRGYALÁSÁNAK MÓDJA.

1. Az esemény korába, környezetébe való beillesztés elbeszélés vagy szemléltetés által. (A költemény elhelyezése a megfelelő környezetbe.)
2. A költő bemutatása. (Szemléltetés külső- és belső.)
3. A költemény bemutatása. (Legjobb a szabadon való elmondás.)
4. Gondolatcsoportok szerint való tárgyalás. Rajzolás, szemléltetés, kapcsolás.
5. Megszakítás nélkül való elolvasás. A költemény érzelmi átélésének elmélyítése. Dal, elbeszélés a gyermekek világából.
7. A költemény megtanulása. (Házi feladat 1—1 versszakot feladva.)

A LEIRÓ KÖLTEMÉNYEK TÁRGYALÁSA.

1. Előkészítés a táj és hangulat befogadására, megértésére.
2. Az író bemutatása. Szemléltetés.
3. A cél kitűzése.
4. A költemény bemutatása.
5. Gondolatcsoportonkénti tárgyalás. Szemléltetés, rajzolás, kapcsolás.
6. Az egész költemény megszakítás nélküli elolvasása.
7. A költemény megtanulása. (Házi feladat: a megismert táj lerajzolása.)

AZ OLVASMÁNYOK ALAKI TÁRGYALÁSA.

Az olvasmányban, költeményben levő beszéd világos tagolásának, gondolatmenetének, szerkezetének, a mondatok helyes összefüztetésének, a találóan alkalmazott szólásmódok és mondások, hasonlatok, szóképek, személyesítések stb. átvitt értelmű szavak, mondatok, képes kifejezések nyelvi tényének megtárgyalása.

1. Érdeklődés keltés.
2. Az olvasmány elolvastatása.
3. A szemléltetendő elemek kikerestetése és megtárgyalása.
4. A nyelvbeli szépség, kifejező erő felismerése és megtárgyalása.
5. Az olvasmány főbb gondolatmenetének (vázlatának) megállapítása és a vázlat elkészítése.
6. Az olvasmány tartalmának összefüggő elmondatása.

A FOGALMAZÁS TANÍTÁSÁNAK MÓDSZERE.

A fogalmazás az osztály közös munkája, amely megfigyelésre serkenti a tanulókat, rávezeti őket az egy tételtől való gondolkodásra, a helyes kifejezés megkeresésére, a mondatok tartalmi kapcsolatára és az írásművek szerkezetére.

A FOGALMAZÁS TANÍTÁSÁNAK MENETE.

(Kezdő fokon.)

1. A fogalmazás előkészítése. Érdeklődés keltés, hangulat ébresztés a tárgy iránt. A kiválasztott tételt (témát) beillesztjük a tanulók gondolat- és érzelem- vagy képzeletvilágába. A fogalmazás vágyának felkeltése.

2. A tanulók munkája. (A tanulók minden irányítás nélkül írásba foglalják gondolataikat. Kérdéseikre megfelelünk, de úgy, hogy a formába öntést a tanuló végezze el. Előre megmondjuk tanulóinknak, hogy itt nem a helyesírás vagy a szépírás a fontos, hanem a gondolatok szép és értelmes kifejezése.)

3. A fogalmazás számonkérése. Felolvasás. Lehetőleg mennél több tanulóval olvassassuk fel dolgozatát. A felolvasott dolgozatokat közösen megtárgyaljuk, kiemeljük azokból a szép részeket, a legsikerültebb gondolatokat, mondatokat. A felolvasás a tartalomnak megfelelő hangnemben s a közvetlen beszéd hangján történjen.

A megbeszélés sorrendje a következő:

Arról irt-e, amiről kellett?

Van-e a fogalmazásban szép részlet, találó gondolatkifejezés?

Vannak-e benne fölösleges mondatok, vagy szavak?

Helyesen kapcsolja-e a gondolatokat, mondatokat?

A helyesírás szempontjából először minden tanuló a saját fogalmazványát olvassa át gondosan. Azután a szomszédok egymás dolgozatát olvassák át a helyesírás szempontjából.

A fogalmazvány leírása az iskolai füzetbe.

(Haladó fokon.)

A tanulók azonnal az iskolai füzetbe írják.

1. A fogalmazás előkészítése. Érdeklődés keltés, hangulat ébresztése a tárgy iránt. Megadjuk a gyermekeknek a kidolgozandó tételt. Röviden megbeszéljük a fogalmazás tárgyát és körét.

2. A tanulók fogalmazása.

3. A dolgozatok felolvasása és megbeszélése. (Szempontok mint a kezdő fokon. A sorrendre vigyázzunk, s mindig tartsuk be, hogy könnyebb legyen a tárgyalás.)

4. A tanulók maguk olvassák át dolgozataikat s a talált hibákat kijavítják. Ha valamely hibát nem tudnak kijavítani, azt közösen megbeszéljük s úgy javíttatjuk ki.

5. A fogalmazás alaki tárgyalása.

A HELYESÍRÁS TANÍTÁSÁNAK MÓDJA.

1. Szódictálás.

2. A tanulók hangosan olvassák el a szót.

3. A tanulók halkán mondják ki a szót.

4. Csak szájmozdulatokkal olvassák el, ejtik ki.

5. A szó leírása és elolvasása.

SZÁMOLÁS ÉS MÉRÉS.

(A tanításnak fokozatonkénti tagolása nem lehet merev, alkalomadtán bármelyik fokozat önállóan is gyakorolható.)

1. Előkészítés. Azon számtani és mértani ismeretek felújítása, melyek az új anyag megértéséhez szükségesek.

2. Érdeklődés keltés, gyakorlati probléma felvetése.

3. Célkitűzés.

4. Tárgyalás. Ennek menete a következő lehet:

A feladat megszövegezése közös megbeszélés alapján.

A számíthatóhoz szükséges adatok megszerzése. Mérés, számlálás.)

A megoldás menetének megállapítása.

Előzetes becslés fejszámolás alapján s annak felírása.

Megoldás. A szükséges műveletek elvégzése az egész osztály bevonásával.

Az eredmény megállapítása és értelmezése.

A becslés és számítás közötti eredmény összehasonlítása.

A nyert eredmény alkalmazása a mindennapi életre.

Kapcsolás más tárgyakkal.

5. Az új ismeretek begyakorlása elvont számokkal és a mérések gyakorlása. A tanulók számemlékezetének gyakorlása.

Az itt közölt formális fokozatokat természetesen mindenkinek magának kell tartalommal megtölteni s azt a helyi követelményeknek, a tárgynak és a tanítási egység követelményeinek megfelelően kibővíteni, alkalmazni. Következő számunkban folytatjuk a formális fokozatoknak egyes tantárgyként való összeállítását.

Tanyai ember élete

*Hajrá! Birkózik az étellel a tanyai ember,
verekszik a földdel, hogy fizessen kenyéradó szemmel,
tülekszik a gonddal, marakszik a bajjal
és tengődik istenadta száraz kenyérhajjal.*

*Hajrá! Uj hajszára hajszolja a jószág,
de tenni kell szüntelen, mert sok az adósság!
A robinzoni tanyai magányba'
így él a magyar bús egymagába.*

*Hajrá! Mindegy, ha vasárnap, ha ünnep, itlen
soha sincs megállás, pihenés nincsen,
csak mindig munka vérző tiz körömmel,
kevés étellel, kevés örömmel!*

*Hajrá! Kicsinek, nagynak, férfinak, nőnek.
A kis robinzonok is iga alatt nőnek.
Az álom beletörik homályos szemükbe,
oly korán a jószágörző ostor a kezükbe'.*

*Hajrá! Reggeltől napestig.
Gunyája foszlik, bőre is kifeszlik.
Mégse csügged, mégis hisz a tanya hős parasztja,
munkától, imától semmise riasztja!*

*Hajrá! Kiveri homlokát a veriték.
Tarisznyán várja a sovány teriték.
Keblére ejtett kalappal most messzenéz
s érzi, hogy hűs szellő képiben
végigsimít rajt az égi kéz!*

Joós Ferenc.

Kirándulunk!

Közeleg a tavasz. Egyre több lesz és melegenélőbb a napsugár. Elvonulnak az esőfelhők, megreped az ég fényes kebele, s végtelen jósága szívéből a legtündöklőbb sugarak özöne zuhatagzik a földre.

Egyszer aztán felhangzik a szó a tanító ajkán: kirándulunk!

Mint a megbolygatott méhkas, olyan lesz egyszerre az iskola. Hogyis ne, mikor ez lesz az első kirándulás. A hosszú tél után. S az idő is engedi. Odakint sokkal édesebb még a tanulás is. Na meg a Tanterv is megkívánja, hogy amikor csak lehet és a tanítási anyag úgy kívánja, a szabadban kell tanítani.

A természeti- és gazdasági ismereteket nem is lehet máshol tanítani, csak a természetben. Mihelyt a gyermek kapcsolatba kerül a természettel, azonnal aktív lesz, mert az őt környező élővilág érdeklődésre készíti. Figyelni kezd ide is, oda is. Azután megindul a kérdések zápora. Nem baj, megfelelünk rá. Hiszen a gyermek szellemi munkájának legelső lépése a kérdés. A gyermek lát és a környezet hatni kezd reá. Egy sereg kérdés tódul a gyermek tudatába — kíváncsiává lesz — s ha minden gátlás nélkül viselkedhetik, mint a helyesen vezetett kiránduláson, akkor csakhamar kifejezést is ad azoknak, amikor a vezetőhöz fordul felvilágosításért. És így van ez jól. Ez a módszer, — amelyet a pedagógia nyelvén — heurisztikus módszernek neveznek, ugyan az, melyet az emberiség követett, amidőn kulturális fejlődése folyamán a mai állapothoz felküzdötte magát.

Milyen legyen hát egy jól előkészített kirándulás?

Különösen az első kirándulás lesz nagyjelentőségű, mert ez alkalommal vezetjük be a tanulókat tárgyunk eszmekörébe.

A vezetőnek már jó előre készülnie kell erre a kirándulásra, amelynek helyét, növényzetét, állatvilágát, talajviszonyait alaposan ismernie kell. Mert e nélkül nem lesz sikere egyetlen kirándulásnak sem. A tanulmányhelyre kiérve, körbeállítjuk az osztályt és különböző jelenségekre hívjuk fel a gyermekek figyelmét. Milyen hangokat hallanak maguk körül? (Madárszót, hányféléit, merről?), rovarzűmmögést, a szél által okozott hangokat (utánozhatjuk mi is!). Azután megkérdezzük, milyen a nap állása, milyen az árnyék iránya? Kemény-e itt a talaj, hol kavicsos, agyagos, puszta, füves, homokos? Milyen a fák elhelyezése? Van-e a sűrű bokrok alatt fű? Sima, vagy repedezett a fák kérge? Melyik fán, bokron, gyomon akad még termés? Ki találja meg az első bogarat, csigát a földön? Miután az egész osztályhoz ezeket és hasonló kérdéseket tettünk, két-három tagból álló csoportokra osztjuk a tanulókat és minden egyes csoport más és más feladatot old meg. (A szükséges fegyelemre való tekintettel előre kioktatjuk őket,

hogy a hívó sipjelre azonnal gyülekezniök kell a megadott helyen.)

Ezek a csoport-feladatok a következők lehetnek.

Az egyik csoport pl. elmegy egy általunk megjelölt közeli fái és utközben megszámlálja, hányféle színű virággal találkozott. Minden egyesből egyet-egyet hozzon magával.

A másik csoport a fák törzseit vizsgálja meg, mohosak-e vagy nem. Ha mohosak, a törzs körül, vagy csak egyik felükön? A mohos oldaluk melyik égtáj felé van? A mohából is hozzanak egy darabkát magukkal.

A harmadik csoport megvizsgálja, hol ágazódnak el bizonyos, általunk megjelölt bokrok és fák? Miben különbözik az elágazásuk egymástól?

Ismét egy másik csoport megállapítja, hány madár szállott el előttük s a fejük fölött? Mekkorák voltak, merre szálltak?

A következő csoportot azzal bizzuk meg, hogy figyelje meg a tócsa vizéből kiálló növényeket, hányfélélt látnak, mit vettek észre, amikor a tócsához értek? Hallottak-e zajt s milyet?

Egy csoportot a gyepre ültetünk, figyelje meg, hogy látogatják-e a rovarok a virágokat? Figyeljék meg, az egyik virágról elszálló rovar más virágra száll-e, ugyanolyanra vagy más fajta virágra?

Keressenek hangyát az út mentén. Kutassák ki, honnan jönnek? Figyeljék meg mozgásukat, mit csinálnak?

Ismét egy másik csoport figyelje meg a bokrokat s a rajtuk található állatkákból hozzon egyet-egyet magával.

Az utasítások után minden csoport hozzáfog a munkához. Egyszerűk, nagyon is egyszerűek lesznek ezek a feladatok? De hiszen csupán az a céljuk, hogy a gyermekeket bevezessék a környezetbe, felkeltsék figyelmüket, foglalkoztassák öntevékenységet, s — tanuljanak meg valamire behatóbban figyelni.

Amikor a megfigyelésre szánt idő elmúlt, sipjellel ismét összehívjuk az osztályt, körbe állítjuk őket és elmondjuk velük csoportonként a rájuk bízott feladat végzése közben szerzett tapasztalatokat, észleléseket. Így az egyik csapat tudomást szerez a másik csapat — végeredményben az összes többi csapat — munkájáról. Elég alkalom kínálkozik ilyenkor arra, hogy erre is, arra is felhívjuk az osztály figyelmét. Ott látják a szántóvetőt a mezőn, mögötte a varjakat. Miért szállanak a varjak a szántóvető után? Mit keresnek ott? Hányféle varju van ott? Mennyi lehet? Miért szállanak fel minduntalan? Az egyik ügyesebb fiút odaszalasztjuk az ekéhez is, hadd lesse meg, mit vet ott ki az eke vasa, mire lesnek annyira a varjak s hozzon egyet belőle. Itt rátérhetünk a földmivelő munkájára, a kenyérmagvakra, a vetésre és elérkezünk a következő tanításunk anyagához: miből lesz a növény?

Dolgunkat végezve a gyermekek még egy kicsit játszanak, azután hazafelé indulunk. Utközben a gyermekek egy-egy csokrot szednek a mezei virágokból, odatesszük majd az osztály tér-

képe alá, ahonnan tavasztól az év végéig sohasem fogy el a virág. A virágokról is elbeszélgetünk. Megmondjuk nevüket, a gyerekek megmondják, ismerik-e, náluk hogy nevezik. De az érzelmi vonatkozásokról sem feledkezünk meg. A falu határában aztán elhallgat a nóta s újra beszélgetni kezdünk. Érdeklődünk, ilyen vagy olyan magvat honnan szerezhetnénk, miből kell azt kiszedni. (Már a terméseknél tartunk!) Ki milyen termést hozzon? (De megkívánjuk azt is, hogy mindenki tudja az általa hozott termés származását.)

Egy-egy dal, — amit a tanító maga kezd, — egy-egy találós mese vagy tréfa elmondása hangulatos befejezése az ilyen tanulmányi kirándulásnak.

Ezen a kirándulásokon belátjuk, hogy a tanulók szíve már az első — jól megrendezett alkalommal, — kinyílt az érdeklődés számára. Kell is, hogy minden kirándulás bizonyos tekintetben élménnyé váljon. Seholy sincs oly közel a nevelő az osztályhoz, a gyermekek lelkéhez, mint az ilyen alkalmakkor. Hiszen itt látja meg a tanuló a műveltebb társalgási modort, itt hallja meg a nevelő fesztelen, kedves és okos beszédét.

Amikor azután hazaértünk, rátérünk a látottak feldolgozására. Ezt is vonatkozásba hozzuk az emberrel, ami itt könnyen sikerül. (A probléma felvetése.) A megfigyelési, kísérleti feladatok egy részét már előzőleg kiosztottuk. A kiosztás ugyancsak csoportonként történik. Így elkerüljük azt, hogy valamely kérdésre nem kapunk feleletet, mivel az a tanuló, akit megbízunk, hiányzik. De másrészt is okos dolog a csoportokban való megfigyeltetés. A gyermekek megfigyelésében igen sokszor nagy eltéréseket fogunk találni, ami természetes is. Viszont gondunk legyen arra is, hogy sohas adjunk a gyermeknek olyan problémát, amit értelmi fokához mérten nem tud megoldani.

A feladatok és megfigyelések kiosztása után feljegyezzük magunknak az egyes csoportok feladatát, hogy azt majd számon kérhessük. A számonkérés alkalmával véleményt alkothatunk magunknak a tanulók megbízhatóságáról, alaposágáról és kötelességtudásáról. Tanítás közben mindazt felrajzoljuk a táblára (színes krétával), amit a tanulók láttak a tanítás folyamán. Maguk a tanulók füzetjükbe rajzolják le ugyanazt. Mivel a rajzolási készség rendszerint nem elég fejlett még, sőt igen kezdetleges a legtöbbször, a tanító ne csak a készítendő rajz nagyságát mondja meg, hanem mutassa meg annak helyét a tanulók füzetében is. Fordítsunk nagy gondot a tábla okos és gazdaságos kihasználására is, mivel a tanulók itt tanulják meg a rendszerességet és térbeosztást. A lényegeseket huzzuk alá, emeljük ki, a mellékesek megfelelően kisebb betűkkel irandók. Jó lesz, — már a tanulók füzetbe való rajzolásának tisztasága és csinosága szempontjából is, — ha a rajzokhoz való feliratokat nyomtatott betűkkel írjuk. Csak így érhető el, hogy a füzetek rendesek és egyöntetűek legyenek. Szükséges ez azért is, mert izlésre, csinosságra, pontosságra

nevel és mert a füzet mindenkor hű tükre a tanuló egyéniségének is.

A tanítási óra végén kiosztjuk a feladatokat (színes rajzok, ragasztások, agyagból való megmintázások, stb.) és a jövő óra anyagára vonatkozó előzetes megfigyelní valókat is.

A számonkérés itt nem egyszerű feleltetésből fog állani, hiszen mindig tudjuk, melyik tanuló foglalkozott a közösséggel s mennyi figyelemmel és érdeklődéssel kísérte az együttes munkát. A közbevetett kérdésekre adott válasza elég lesz ahhoz, hogy meggyőződjunk ismereteinek gazdagságáról, erősségéről, tartósságáról.

Természetesen vannak olykor olyan megfigyelések és kísérletek is, amelyeket hetekkel előbb meg kell kezdeni — csirázás, virágzás, rügyfakadás, dugványozás stb. — ezért szükséges a gondos terv elkészítése, amit az egész kísérleti anyagról készítünk.

Jó, ha minden tanuló egy-egy növény fejlődését — a vetéstől kezdve — maga végzi el otthon, azt napról-napra megfigyeli, s észrevételeiről feljegyzéseket csinál. Időnként behozatjuk velük ezeket a növényeket s megbeszéljük a tapasztalataikat.

Csak így, ezzel a módszerrel sikerül felkelteni a gyermekben a tettvágyat, a kutatásra, gondolkodásra való törekvést s ez az út vezet az igazi természetszeretethez, amelyről ma már annyian megfélekedeznek. Erre pedig soha sincs kedvezőbb alkalom, mint így tavasszal, amikor megindul a természetjárás, kezdetét veszi a szabadban való tanítás abban a nagy és fenséges tanteremben, amelyben mindnyájan tanulók vagyunk, kicsik és felnőttek: a jó Isten végtelen szépségű és tökéletes berendezésű szép világában. Az ember nélküli természet szebb, tökéletesebb, mint az embertől meghódított világ. Vezessük a gyermekeket el ebbe a tisztának, szűznek maradt természetbe, hogy megtalálja mindenneknek Alkotóját s megismerve keze munkáját, tisztelni, szeretni tudja felnőtt korában is.

(—)

Harangoznak feltámadásra

*A napsütött, szép, magyar buzatáblán
Megállott egyszer régen a Halál.
Azóta benn a végtelen mezőben
Hajladoz egyre. Egyre csak kaszál.*

*Szent Mihály lova szakadatlan horджа
A kévél, mit a Halál learat,
Habár a kerék tálongó sírokká
Szabdalta már a gyepes utakat.*

*A kutgém, mint a temető keresztre
Mered az égre. Rajt szél zokog.
A földek körül megtépett ruhában
Sirnak a sötét jegenye-sorok.*

*A Kapzsiságnak, a vad földesurnak
Mind nem elég még s ha itt lovagol,
Dölyfösen ad parancsot a Halálnak:
— Ne maradjon egy kalász valahol.*

*Mi lenne itt! De hála, hála Isten!
A domb felől már indul Valaki.
Megszólítja a Halált s ő kaszáját
Fáradt kezéből szóltan adja ki.*

*Majd Ő, ki jött, fehérén földre térdel.
Bekötöz minden vérző gyökeret.
Barázdáikba könnyet ejt. A könnytől
Minden gyökérben új élet ered.*

*Aztán feláll, két karját kitárja.
Olyan most, mint pusztán a Kereszt.
Észreveszi a torony. Szive dobban:
— Isten van itt! — És harangozni kezd.*

Ősz Iván.

T A N Í T Á S O K

Madarak és fák napja

Ezt a tanítást kint a szabadban is elvégezhetjük, de meg is előzheti a madarak és fák napja kirándulást. A kiránduláson azonban feltétlenül szavaltassuk el újra a tanult verseket és énekelteünk is, mert kint a szabad természetben még mélyebb hatást vált ki a gyermekben, mint az osztályban.

Előkészítés. Minden ünnepre, melyen eddig megjelentek, a nemzet nagyjai iránti hála, köteles tisztelet hívott minket egybe. Otthon, kedves családi körökben is ünnepeltek édesapák és édesanyák név- és születésnapján és vajjon miért? De nem csak szeretitek szüleiteket, hanem aggódtok is értük, ha betegek, a szíveteknek fájna, ha bántja őket valaki és hogy sirna édesanyátok, ha titeket valami rossz ember elrabolna s nem volna a világon olyan kincs, amit szívesen ne adna, hogy titeket visszakaphasson. Gondoltatok már erre, gyermekek? De ha így szeretitek édesanyátokat, épp így szeretik a madárfiókák is az ő édesanyjukat és a madáranya az ő fiókáit. Hány gonosz gyermek van, aki abban leli örömét, hogy a madárfészkeket kirabolja s ar-

ra nem gondol, hogy az eleséggel visszatérő madáranya hogy busul fájdalmában, ha kicsiny fészkeből fiókái hiányzanak. Talán ismeritek Törkös László versét:

A fiu és a pinty

Kis pinty oly busan miért sipogsz,	Kis pinty ne sirj, én vittem el
Mi bántja szívedet?	Két kedves gyermeked,
Jaj, két kicsikét rejt csupán	Nem tudtam, hidd el, hogy vele
A fészkem, négy helyett!	Ily but szerzek neked.
Mig távol voltam étékért,	Itt vannak, vedd el, kis tanyád
Le- s föl röpködve künt:	Im újra telve már.
A legszebb kettő s legnagyobb,	Nem szerzek többé bánatot,
Tudj Isten, merre tűnt?!	Légy nyugton kis madár!

A közmondás pedig azt tartja: „Amit nem kívánsz magadnak, ne kívánd, ne tedd másnak!“ Ti nem szeretnétek, ha édesanyátokat vagy édesatyátokat elrabolnák, hát ne okozzátok ezt a fájdalmat a madaraknak sem. De nem csak azért ne bántsátok a madarakat, mert bánatot okoztok a szegény kis madárszülőknek, hanem még más okból is.

Ti már sokat tanultatok a madarokról, s tudjátok, hogy milyen hasznosak. Éppen így a növények, a fák is hasznosak és szépek. Mindannyian örültök a ropogós cseresznyének, az almának, körtének. Örültök, ha kirándulhattok és letelepedhettek a fák kellemes, hűs árnyékába.

Mindenkiről megemlékezünk, aki jót tesz velünk, miért ne emlékeznénk meg a madarokról és a fákról, hisz ők is az emberek jótéoi, segítői, ők is jó barátaink.

Célkitűzés. Ma tehát azért ünneplünk, mert a kis madarak és a fák megérdemlik, hogy az esztendő egy napján szeretettel, hálával gondoljunk rájuk, ti pedig megtanuljátok, hogy mennyi jót tesznek a madarak, mily nagy szükségünk van a fákra.

Tárgyalás. Először egy kis mesét mondok. Egy alföldi szép kis faluban rengeteg gyümölcsfa volt. A fák tavasszal gyönyörűen virágoztak. Gallyaik közt és körülöttük a bokrokban, a háztetők eresze alatt vidám madárcák fészkeltek. Ősszel pedig ágaik a legszebb, féregmentes almával, körtével és szilvával voltak megrakva. Egyszer néhány rossz gyermek fölkutatta a madarak fészkeit, kiszedte belőlük a tojásokat, sőt elrontották a fészkeket is. Mit gondoltok, mi történt erre? A madárcák lassanként mind elhagyták a vidéket. Nem hallatszott többé madárdal. A kártékony hernyók melyekkel a madarak táplálkozni szoktak, most nagyon elszaporodtak, megették a fák leveleit és virágait. Ugy állottak a fák kopaszon, mintha tél lett volna. A rossz gyerekek, kik máskor bővében ehettek a legjobb gyümölcsöket, most egyetlen egészséges almácskát sem ehettek, ami kevéske termett, az is mind kukacos volt.

Már ebből a kis meséből is mit tanulhatunk? — Gyerekek, ne bántsátok a madarakat! Ne bántsátok a fákat! Minden, amit magatok körül láttok, a jó Isten műve. Senki közületek nem tudna még egy egyszerű bokrot, még egy szál virágot sem teremteni, de még szépen lefesteni sem tudnátok. A jó Isten pedig azt parancsolta: Szeretetlen szívvél, durva kézzel ne romboljátok az én kertemben, a természetben! Aki teremtményeimet nem szereti, engemet nem szeret, aki fájdalmat okoz az én élő, de panaszkodni, sirni nem tudó teremtményeimnek, a növényeknek és az állatoknak, az ne várjon tőlem áldást, annak én szigorú bírāja leszek! Ezt mondja a jó Isten, de vajjon mit beszélnek, — ha nem is hangos szóval, — a kis virágok és a dalos madarak? Sokszor láttam már durva, rossz gyermeket, aki egyik virágot a másik után, egyik faágat a másik után letörte s aztán eldobálta. Mit mondott ez a hervadó, megtépázott szegény növény? Azt mondta: „Miért téptél le, miért tiportál le durván? Hiszen én is élek, én is érzek, én is örülök a napsugárnak s nekem is fáj, ha bántanak, mint tenéked, rossz fiu. Ugyanigy sirnak, panaszkodnak s végre időelőtt elpusztulnak azok a fák is, amelyekbe a rossz, lelketlen tudatlan emberek, késsel bevésik a kirándulásokon a nevüket. Hát ha még elgondoljuk, mennyi hernyó, kukac, pajor rágja a fa belsejét, elszorul a szívrünk, mert eszünkbe jut annak a fának szomorú halála. Pedig nagy szükségünk van a fákra. Meg tudnád-e mondani, mi hasznunk van a fákból, míg élnek? — Hát ha már ledöntötték? Még sok mindenre felhasználják. Gondoljatok a házipítésznél azokra a hatalmas szálfákra, amelyek az állványokat tartják. Miből van a háztető gerendázata? — a butorok, — a szekerek, — a szerszámok nagy része, a hajónak, a repülőgépek egyes részei? No lássátok, mind-mind fából. Mit tennénk télen, a nagy hidegben fa és szén nélkül? Ugye már azt is tudjátok, hogy a szén fából lett. (Esetleg elmondom röviden.) És ezeket a hasznos és szép fákat hányan és hányan bántják, tépik, ahol csak érik. A jó gyermek azonban nem bántja a fát, hanem csodálkozva gyönyörködik a faóriásban s árnyékában megpihenve arra gondol, de sok dió vagy alma lesz ezen a fán ősszel. Jó gyerek ám akkor sem bántja a fát, ha még gyöngé, vékony, amikor még nem terem jó gyümölcsöt, hiszen akkor az a fa éppen olyan gyermek, mint ti. Ha titeket bántani akar egy rossz, nagy fiu, ugye segítségért kiáltoztok, vagy elmenekültök, de az a szegény fa hogy meneküljön? Ha egy szunyog megszúr, mit tesz? A szegény fa nem védekezhetsen, nem tehet semmit, ha a rossz gyermekek bántják, vagy a hernyók, kukacok össze-vissza rágják gyökereit, belsejét, leveleit, termését. De, hogy a kukacok, hernyók tönkre ne tegyék a fákat, a jó Isten jókedvű, dalos kis katonákat teremtett, hogy védjék a fákat és az emberek életét és megkönnyítsék munkánkat. Kik ezek a kis katonák, ezek a segítőtársaink a hernyópusztításban? Igen, a madarak, amelyek dalukkal felvidítanak és munkájukkal oly sok hasznot, oly sok örömet szereznek. Szavald el F e -

leki Sándor „A madárnép” c. versét. (Gyermeknaptár 1930. 21. old.) (Kiadja: Orsz. Állatv. Egyes. Budapest, IX. Ernő-u. 11—13.) Van kicsi, van nagyobb madárka, de mind-mind hasznos. Bizonyosan ismertek is közülük sokat. Sorolj elő néhány hasznos madarat! Hogy lássátok, milyen nagy kárt okoz az a rossz gyermek, aki csak egyetlen cinkefészket kirabol, vagy gummi-puskával lelővöldözi őket, — végezzünk el egy kis számolást. A cinke fiókáinak naponta legalább 100 rovar kell, a fiókákat 30 napig etetik az öregek, az összefogdosott rovarok száma tehát 30×100 . Mennyi az? De a cinke évenként kétszer költ, tehát 2×3000 rovar fogdos össze. Vagyis mennyit? De az öregeknek is kell enni, még pedig ugyanannyi kell kettőjüknek, mint a fiókáknak összesen. Mennyi $6000 + 6000$? Gondoljátok csak el, milyen rengeteg rovar az a 12.000! De mit gondoltok, hány ilyen cinke-család lakik egy-egy erdőben? Rengeteg sok, ha csak 100 ilyen cinke családot számítunk, az már 100×12.000 , vagyis mennyi? 1.200.000, ez nagyon nagy szám! Próbáljátok csak meg 100 hernyót egyenként összefogdosni, hát ha még mindegyikkel külön, — mint a kis madaraknak, — haza kellene sietni. Ugyanilyen nagy számmal pusztítják a káros hernyókat, kukacokat, bogarakat (szemléltetem őket) a fecskék, a rigók, a harkályok, a billegetők, a bankák, baglyok, gólyák, szalonkák, varjak. A madarakon kívül nagyon hasznos még a denevér, a sün, a vakond is. Beszélgessünk most ezekről külön-külön. Ki látott már harkályt? Honnan szedi a harkály a rovarokat? Milyen a csőre? A harkály csőre valóságos ács-balta, nagyon alkalmas a lyuk furásra, a lyukba azután bedugja hosszú, tapadós nyelvét s azzal előkotorássza a kukacokat, álcákat, melyek a fa belsejét pusztítják. Ezt az üreget pedig, amit a harkály vágott, felhasználja a cinke, vagy ha nagyobb az üreg, akkor a banka s fészket épít magának ott és tovább pusztítja a káros rovarokat. A bankának, — mutasd csak meg, melyik az, — hosszú, vékony csőre van, amellyel minden kis repedésbe be tud nyulni. A baglyok — mutasd meg — pedig a káros mezei egerekre vadásznak. A Hortobágyon néha előfordul sáskajárás, de amint megjelentek a sáskák, megjelennek a gólyák is és hatalmas étvággyal pusztítják a sáskákat. A szalonka — melyik is az? — a moha alól is kikotorássza a picinyke férgeket, amelyek a fák gyökereit tennék tönkre. A varju — mutasd — pedig a szántó-vető földművest követi és szorgalmasan felkapkodja a cserebogár pajorját, melyet az ekevasa forgatott ki a földből. A denevér és a sün pedig a kifejtett cserebogarakat pusztítja nagy mennyiségben. Hát most már láthatjátok, mily hasznosak ezek az állatok az emberre nézve.

Alkalmazás. Aki pedig jót tesz velünk, akit szeretünk, azt nemcsak, hogy nem bántjuk, hanem még védjük is. Miért kell a madarakat védeni? Megérdemli-e a genosz, állatkinzó, fiókát fészkekből kirabló gyerek, hogy utolérje a büntetés? Miért? Szavald el Báthory Gábor „Ne bántsd a madarat” c. versét.

Ne bántsd a madarat!

Rossz gyermek volt Palkó,
Senki nem szerette;
Ha állatot látott,
Mindjárt üzte, verte.
Bár az édesanyja
Pirongatta érte:
A kutyát, a macskát
Rugta, ahol érte.

Réme lett az egész
Falunak, határnak,
Kiszedte a fészket
A dalos madárnak.
Pelyhes fiaikat
A fához verdeste,
És vergődésüket
Mosolyogva leste.

Hanem aztán egyszer
Megadta az árát!
Megpillantotta egy
Szarka tuskévárát.
Leszedem egy-kettő,
— Gondolta magába, —
S már mászta is a fát
A vásott, a kába!

Elérte a fészket,
De szét nem szórhatta,
Mert a vékony faág
Letörött alatta.
Lezuhant a fáról,
S mire földet ére:
Örök éjtszaka ült
Mind a két szemére.

Akácfa tövise
Kiszurta a szemét,
És most — koldulással
Tengeti életét
S akit előzőleg
Vert, ütött, ahol ért:
Bodri huzza most a
Kenyeres szekerét!

Hogy nevezzük azokat a madarakat, melyek melegebb vidékekre költöznek? De nem minden madár költözik el melegebb vidékre, vannak, amelyek itt maradnak télen is, mint például a cíneg, a tengelice, ökörszem, pintyőke s ha lehull az első hó és fagyni kezd, szegény kis madarak éheznek és fáznak. Hogyan segít ilyenkor a jó gyermek a madarakon? Ezeken kívül még etetőket és odukat is állítanak fel a kertekben, erdőkben, népligetekben, Városligetben, Margitszigeten. (A helyi viszonyok szerint mást mondunk.) Mit gondoltok, vajjon mit tesznek az oduba? Mit tesznek az etetőbe? Miért? Mondd el Móra László versét „A kik fáznak“ (Gyermek Naptár 1930.) Miért nem fogod a madarak fészket kirabolni, gummi- vagy Flober-puskával lelővöldözni? Miért kell a madarakon kívül a fákat is védeni? Hogyan védenéd a fiatal fát, hogy a szél ki ne döntse? Mit csinálnál a fatörzzsel télen, hogy a nyul le ne rágja a kergét? A kidöntött öreg fák helyére, mért ültetnek újat? De ha semmi hasznunk sem volna a madaraktól és fáktól, akkor sem szabadna őket bántani. Édes szüleitektől kapott ajándéokra vigyáz-

tok, hogy el ne romoljon, össze ne törjön; a kis madarakat és fákat pedig a jó Isten adta az embereknek, azért ezekre vigyázni kell, mert az örök béke csak úgy valósulhat meg itt a földön, ha megtanuljátok, hogy az élet kimélése szebb, mint a gyilkolás; a becsületesség szebb, mint a huncutság; a szeretet szebb, mint a kegyetlenség! Igérjétek meg, hogy a madarakat és a fákat soha sem fogjátok bántani, hanem véditek, kiméletek ezeket! Mondjuk el együtt a fák imáját!

Ember, ki mellettem elhaladsz s kezet emelnél reám, gondold meg, hogy

Én vagyok tüzhelyed melege a fagyos téli napokon;

Én vagyok az árnyék, mely nyáron megvéd a nap perzselő hevétől;

Én vagyok a gerenda, amely háztetődet tartja;

Én vagyok az asztal, amelyet körülültök reggel, délben, este;

Én vagyok az ágy, melyben fáradalmaidat kipihened, hogy másnap felfrissülve újra kedvvel dolgozhass;

Én vagyok a fejszéd nyele, házad ajtaja, gyermekeid bölcsője, agg szüleid koporsója, aki nékik örök nyugalmat ad;

Én vagyok a jóság és a szépség: ágkoronámat száz madárka lakja:

Ember, hallgasd meg imámat — és ne bántsd!

Barabás Ilona

székesfővárosi tanítónő.

A két kis székely gyerek

*Meztlábas két kis székely gyerek
Véresre törve csendbe' pilyereg
Őrszobáján oláh kaszárnyának,
Két órája, hogy remegve várnak...*

*Ottan állnak reszkető vigyázba',
Hátuk mögött hegyek katonája,
S gyöngye lábuk ha fáradtan rogyyan,
Vad korbáctól vérük cserdül nyomban.*

*Rémítő bűn, amit elkövettek.
Rongyos faltjuk, majd adunk mi nektek!
— Őrdül rájuk az oláh őrmester:
Kutya magyar kölyök nekünk nem kell!*

*Ha nem jó románnak, beste férgnek:
Takarodni innen, — e föld nem tiétek!
Remegve reszket két elemista:
A szőke Jancsi s a göndör Pista.*

Az ajtó nyílik, becsörtet vadul
A festett képű oláh hadnagy ur.
Dult orcájára még nézni se jó,
Nyomában ott az oláh tanító.

— Mi hát a vélke a két lázadónak,
Kiket fel fogok húzatni holnap?

— Óh, hadnagy ur, elvetemült lelkek,
Nem elég, hogy magyarul beszéltek,

S nem tudják a dicső román nyelvet,
De egy lázadó dalt énekeltek!
Hogy: Árpád apánk ne féltsd nemzedet...
Ezek megérdemlik a — kötelet!

— Nahát meghaltok hitvány porontyok,
S összetéplek, mint egy hitvány rongyot!
Tudjátok meg, — székely, magyar: semmi!
Most nektek is románnak kell lenni!

Mert ha nem, majd bilófára húzlak,
Rongy magyarok, hitvány nyomorultak!
S hadnagy urnak lovagló pálcája
Lesujtott a két gyermek arcába...

Jajszó nélkül, a két székely gyerek,
Hallgatva tür, ó, már nem pityereg,
De bátran kezdí ez a régi dalt,
Hogy: Isten áldd meg, áldd meg a magyart!

Rugás, verés, vad puskatús között
Zord, penészes pincébe költözött
A szegény két hős kis elemista:
A szőke Jancsi s a göndör Pista...

S hadnagy ur, hogy jól végezte dolgát,
Veszi cifra díszegyenruháját,
S mulatni ment egy boros lakomára,
Hol hajnalig a zsukátát járta.

A szegény két hős kis székely fiu
Teszte megtörve, lelke szomorú...
Száz sebből hull drága, piros vére,
S vánszorogni kezd a zord pincébe'.

Ablak rácsán nézik a csillagot,
Mi a székely égről rájuk ragyog
S bár nem ereszt tömlöcüknek rácsa:
Hangjuk felsir a vad éjszakába'...

*Dacosan, bátran szárnyal fel oda,
Hová nem ér fel oláh kancsuka,
S meg nem tört hittel éneklük a dalt,
Hogy: Isten áldd meg, áldd meg a magyart...*

*Ti boldog, nótás magyar gyerekek,
Kiknek megvan hazátok, fészketek,
Kik nem tudjátok és nem érzitek,
Mit szenvednek a székely gyerekek,*

*És szabad magyar dalt énekelni,
Kik tudtok még magyarul beszélni,
Titeket most sajnó szívvel kérlek:
A két kis székelyt — sohse feledjétek!*

*Este, ha kezetek összezárva,
Szőjétek be őket az imába,
A hős kis Jancsít, meg a Pistát
S a tépett, árva, bús magyar hazát...*

*Fohászkodjatok esengve, kérve,
Hogy ne sujtson Isten már e népre...
Mert ha széthull s egymást űzi, marja:
Nem lesz a földnek többé — magyarja!*

*Szilágyi Béla
székely főhadnagy.*

Tavaszwárás

Hol késel, kikelet
Tündérszép leánya?
E didergő világ
Mosolyod úgy várja!

Hisz maholnap itt lesz
A sok füsti fecske,
S hófödte házakon
Nem talál eresze.

Megjő a csüröknek
Hüségos lakója,
A befagyott tóba
Mit talál a gólya?

Hosszu volt ám a tél,
Sok árva didergett...
Mennyi — kenyér nélkül,
Hideg tűzhely mellett!

Mind azt sóhajtgatta,
Mind azt imádkozta:
— Jégvirágos ablak...
Óh, már csak ne volna!

Hát az erdők, mezők
Sok-sok szenvedője!
Ki tudja hánynak lett
Örök temetője!

Jöjj el már, szép tavasz
Tündérszép leánya!
Napsugár kendődet
Terítsd a világra.

Pósa Lajosné.

M E S E D É L U T Á N

A madarak és fák védelméről, természetszeretetről

Az áldott napsugár ...

Közeledik már a tavasz. Egyre több lesz és melengetőbb az áldott napsugár. Gyerekek, ismeritek igazán a napsugarat?

Amikor elvonulnak az esőfelhők és megreped az ég fényes kebele, végtelen jóságú szivéből a legtündöklőbb sugarak nyílnak a földre. Az eső lemosta mindenről a föld porát és harmatának rengedező tengerszemecskéiben pajkosan nézegeti magát a kacagó napsugár. Bukfenceket vet rajta, mint a kacsák a tó vizében. Cigánykerekeket hány egyik csöppről a másikra és ha idelelt megunja, felszökik a felhők közé, ahol bujócskát játszik testvéreivel. Olykor bizony, de megréfalja őket, amikor kikutathatatlan rejtekutakra szökik ...

Az egyik pillanatban még az ég és föld között hintázó levél finoman fűrészelt széléről kémleli a madárdalós levegő forró lehelletének hullámzását, a másik óvatlan percben meg már belopózik a lombrengeteges éjszakába és ott ingerkedik a fészkenülő cinegefiókák mosolygó tekintetével. Aztán újra felszökken az égre szülőanyjához és kedveskedően kérdi: játszhatom-e még? És a Nap, ez az égi csoda, az e lángoló fenség, amely fényre csókol miriád világot, megrezzenti tüzes pilláit, amelyre a sugár-gyermeke rátelepedett és jóságos akarattal röpíti vissza a földre, legkedvesebb játszóterére. De erősen ráparancsol, hogy alkonyatkor visszatérjen, mert akkor meg majd a csillagokra kell ellátogatnia. És a napsugárka, szívárványos jókedvében, ó, mi mindent visz végbe idelenn, mi közöttünk! ...

Felkutatja a virágokat és színes kenőcsökkel festegeti be szirmaikat. Vékony aranszálakat köt a földben lustálkodó gyíkok és bogarak lábacskaíra és kihuzza őket a sütkérező mezőkre. Befuródik a magvakba és kibontogatja szárnyaikat, kicsi bundáikat. Aztán csírába szökteti őket és megállás nélkül huzza-vonja a magasba, amíg óriástermetű fákká nem serdülnek. Rárebbenti üdvözlő mosolyát a bogarak hátára, emberszemek bogarára, kitáruló ablakok szemére, pillangók szárnyaira csak azért, hogy megszédüljenek tőle. Féltelesenkedvű kicsi jószág! Utjának nincs gátja, határa és amerre elmegy, mindenre rálehel az Élet ragyogó színét! ...

Felkutatja még a legmélyebbre buvó emberi szíveket is, hogy fekete éjszakájának a poklába belecsókolja a jóságot s

még a legmakacsabb koponyákba bebörtönzött agyvelők korlátoztasság-bilincseit is leszaggatja, hogy kifeszeljék belőlük az elreplezett rejtelmek nyitjára rábukkanó értelem!...

Jó, szeretőszívű és okos lesz tőle a világ mindenütt, ahová beláncol a verőfényes mosoly, éltető napsugár!... A jó Isten mosolya...

Fecskék

Villásfarku kedves fecske,
Vártunk téged szívrepesve.
Csakhogy itt vagy újra már!
Rád a szemek vígan néznek,
Vár a puha, meleg fészek
S a zöldelő szép határ.

Mit adhatunk mi tenéked?
Csak kis fészek-menedéket,
Amott az eresz alatt.
Nincs itt tenger, pompás pálma,
Csak szívünk, mely hozzád száll ma,
S pár sovány bogár-falat.

Merre jártál? Messze Délen,
Hol minden fény a zord télen,
Hol nincsenek fellegek.
De visszahoz mégis szíved,
S a kis árva, magyar sziget,
Ezt te mindig felleled.

Kedves fecskénk, maradj itten,
Erősíts meg a szent hitben:
Lesz még másképp valaha!
Ragyogja be álmainkat
Dalod, amely el-elringat,
Te, Istennek madara!

Feleki Sándor.

Mire tanít a föld?

Sokan azt mondják, semmire, hiszen a föld nem tud beszélni. Pedig dehogy nem tud, kérdezzétek csak és értsétek meg a szavát.

Nézzétek csak: először is megtanít gondolkozni. Látjuk, milyen szép rendben folyik a földön minden. Mikor a hó elolvad s a tavaszi első napsugár enyhe melege végigcsókolja a völgyet és halmot, megjelenik az első virág. A bokr alján az első ibolya, a vizek mentén az első lilium. Megjelenik a villásfarku fecske is a ház eresze alatt. Visszajön a kelepelő, piros esőru, hosszú lábu gólya is, ez a mi kedves barátunk s kitatarozgatja ősszel elhagyott fészket. Vidám lesz a határ a szántóvető emberek zajától, a madarak énekétől.

Azután elkövetkezik a nyár is. Lassankint aranysárgává lesz a kalász; enyhe szellő úgy libegteti, mint a tenger habjait, csakugy hullámozgatja belé. Zizeg, beszélget, mintha hívna az embert; arasatok le, készen vagyok, megértem. És a határ ismét megélné; jövő-menő emberek, szekerek zaja veri föl csendes, mélységes álmából. Megvillan a kasza a forró napsugár tűzében; megriadt fürjek pity-palattya hallatszik és a megrebbent pacsirta ég felé

repül, — menekül. S néhány nap múlva keresztekben áll a termés, az ember reménysége, esztendőre való kenyere. Csak a kukorica áll még a lábán, de az ő halálát is elhozza az ős.

Az ős, ez a nagy tékozló is elérkezik aztán. Ami szépséget és áldást meghozott és idáig a lábán hagyott a nyár, letarolja az ős mind egy szálig. A fecske, gólya s az erdő, mező többi szárnyas lakója elmenekülnek hervasztó szele elől. Elrepülnek messze tájra, melegebb hazába, hogy tavaszig vissza ne jöjjenek. A kukorica szára kupokba kerül, a termést meg elnyeli a göré. A fákról is leszedik az érett gyümölcsöt, a szőlőhegyeken és kertekben vidám nótaszónál szüretelnek. Pár hét múlva aztán csend borul a tájra. A fák levelei megsárgulnak, lehullanak s betakar-
gatják a pihenni készülő földet.

Közeledik a tél. Előre küldi előőrseit fegyverhordozóit, szál-
láscsinálóit: a szelet, a deret, havas esőt, meg a ködöt. Mikor
aztán ezek minden falevelet leráztak már a fákról s az itt mar-
adt madarak énekét bánatosra változtatták, mikor a medvét be-
kergették odvába s a téli álmat ráparancsolták szeméire, előjön
maga is nagy mogorván, megrázza bozontos szakállát s hull a
hó, hull szépen, fehérén, nagy pelyhekben, betakarja a földet, el-
takar rajta minden fűszálat, minden életet s a vidámságot egész
tavaszig száműzi onnan.

Ilyen a föld élete az esztendő négy szakában. Ó, gondolkoz-
tok csak, micsoda rend, micsoda nagy törvény van ebben. Ez így
megy mindig, esztendőről-esztendőre, sőt a világ kezdete óta, s
így lesz mindig, az időknek végéig. Látjátok, így tanít meg a
föld, a maga esztendei életével — gondolkozni: — gondolkozni
azon, hogy mi lehet ennek az oka, mi lehet az eredete s ki lehet
a kormányzója? És amikor így gondolkozni megtanít a föld,
ugyanakkor megtanít imádkozni is...

Igen, imádkozni. Tudtok-e ti szívetek szerint imádkozni? Ha
nem, figyeljétek csak meg a földet s a természet örök szép rend-
jét, azok megtanítanak az imádságra, imádkozni abban a leg-
szébb, legpompásabb templomban, a természetben, az erdőn, bér-
cen, mezőn, tengeren. Annak a nagy pontosságnak, amellyel az
esztendő szakaszai egymást fölváltják, okának kell lennie, mind-
ennek oka, kezdete pedig az Isten, a nagy Alkotó, a nagy Ren-
dező, a nagy Törvényhozó, a nagy Megtartó és Gondviselő. Róla
beszél a rend, a pompa, a kis virág, a madárdal, a hólepel, meg
a téli nagy csöndesség. Róla szólnak a fellegek, amikor megdör-
dül közöttük a vakító villám, róla beszél a háborgó tenger, a to-
ronymagasra csapódó hullámok, meg a csöndes kis nyári tó is.
Mindenütt felséges a föld s mindenütt hatalmas és csodálatos a
jó Isten műve. Hogyne imádná Őt az ember, mikor a föld lép-
ten-nyomon csak Róla, csak az Ő gondviseléséről szól és erejéről
beszél!

De megtanít a föld rendre, munkára is. Minden ál-
lat dolgozik, tétlenül, dologtalanul nem él egyik sem. És milyen

rendben, milyen egyformán csinálnak mindent. A kis méhecske sejtjei mindig egyformán hat oldalúak, a hangya földalatti birodalma mindig egyformán van berendezve. És hogyan dolgoznak? Egyik segíti a másikat. Ott van a hangya. Belekapaszkodik egy nagy kenyérmorzsába, mely sokkal nagyobb és súlyosabb is, mint ő maga. Cipeli, huzza-vonja; a másik meg oda fut és segít neki. Egyesült erővel többre haladnak. Nézzétek a fecskét; apró sárgolyókból készíti fészket. Kora reggeltől késő estig ketten dolgoznak s a szorgalmas munka megteremti gyümölcsét, mert kicsiből lesz a nagy. Vagy nézzétek meg a verebet. Rossz gyermekek leszédtek a fészket s ime, már a másikat készíti s nem pihen meg addig, amíg készen nincs vele. S milyen szép minden munkájuk! Nem zugolódnak, mint az ember, hanem végzi mindegyik a maga dolgát; nem bántja egymást, mint az ember, hanem segít a másiknak. Maga a föld is dolgozik. Minden növénynek hűségesen kiszolgáltatta a tápláló, fenntartó és fejlesztő nedvességet s mindenkinek olyannal szolgál, amilyen annak éppen szükséges, sohasem zavarja össze, szépen, csöndesen, de folytonosan, éjjel és nappal végzi nagy kötelességét. Megtanít a föld dolgozni, csak figyeljétek rá, s hallgassátok meg szavát!

És megtanít a föld szeretni is. Különösen hangzik? Mégis így van: a föld szeret is. Lássátok, minden kincsét, minden erejét oda adja a növényeknek, pedig mi hasznát látja? Semmit. Az ember mindezt elveszi tőle s ráadásul még ekevassal hasogatja föl a hátát.

De tanulhattok a földtől önzetlenséget, türelmet, reménységet és szeretetet is. Ezt is megtanulhatjátok a földtől. Hiszen látjátok, hogy az emberért van minden: az emberért, aki a teremtés koronája? Így mondják... És mégis, mégis miért van az, hogy olyan sok ember méltatlan ennyi sok áldásra! És mégis az ember viseli ezt a címet: a teremtés koronája. Miért az önzés, a gyűlölség, a harag, a munkátlanság hát ezen a földön, amelytől pedig csak szépet és jót, nemeset tanulhatunk? Amely annyi áldást ad nekünk s amely örökké csak szépre, csak gyönyörűsége tanít bennünket?!

Gyermekeim, legyetek mindenkor méltók a jó Isten ezernyi áldására s hálával emlegetétek az ő hozzánk való jóságát, nagy szeretetét, örök gondviselését, hogy valóban méltók legyetek ez áldásokra! És — tanuljatok a földtől, — hiszen tanulni tőle olyan könnyű és olyan nagyon szép dolog!

Nyilj ki rózsabimbó!

Zöld a határ,
Kandit is már
A virág a réten,
Ingó-ringó
Rózsabimbó
Kis kertünk ölében!

Illatával,
Mosolyával
Megtölti a lelket,
Bokor alján
A csalogány
Neki énekelget!

Reggel-este
Száz kis lepke
Köszöntgeti játszva,
A kis kertben,
Száz tündérszem
Mintha rá vigyázna!

Nem is akad,
Ha kihasad,
Párja messze földön,
A kis Klára
Lesi-várja
Hogy már kifejlődjön!

Hogyha kihajt,
Mit csinálsz majd
Vele, kicsi szentem?
— Boglárkákából
Hajnalkákból
Koszorút kötöttem.

Leszakitom,
Odafonom,
Lágyan közepébe:
Anyá sirját
Lepje virág
Pünkösöd reggelére!

Kelemen Andor.

Küzdelem az életért

Láttátok, gyermekek, mennyit küzdenek, dolgoznak, verejkekeznek szüleitek azért, hogy benneteket felnevelhessenek? Ne gondoljátok azt, hogy ez csak az emberek között van így. Küzdelem az élet az állatvilágban is. Elmondok most nektek egy történetet, lássátok, milyen a madarak élete.

Őszapóné egy almafán csicssergett s ezeket mondotta:

— Szit, szit. Kicsit ér, kicsit ér. Azért sokat kell belőle szedegetnem.

— De most már haza kell sietnem, tizenkét drága, apróságom vár otthon, meg kell még etetnem őket.

— Ne menj még. — kérlette az almafa — szedd le kérlek rólam a hernyókat, mind elpusztítják a leveleimet, amit a levéltekvek meghagytak.

— Leszedném szívesen, de mennem kell, várnak a gyermekeim, majd holnap, csicseregte őszapó-anyóka.

— Miért nem hozod ide gyermekeidet is, rakd ide fészkedet, megvédelmezem én minden bajtól, Te kis fáradhatatlan rovarpusztító, — kérlette az almafa.

— Nem tehetem, nem tehetem — ismételtette őszapóné, — csendesebb, rejtettebb, nyugalmasabb helyük van kicsinyeim-

nek ott a közeli erdőszélén a vadalmafán. Télen majd ide telepszünk, akkor csendesebb lesz a kert is, nem szedik a fákat, de addig nagyon sok veszedelemnek lennének kitéve kicsinyeim. Örökösen itt jár fölöttünk a héja, vércse s mind arra les, mikor vihetné el gyermekeimet. Aztán még repülni sem tudnak elég jól. Addig csak magam járok át párommal, mert nem akarjuk elvenni gyermekeink elől a fészek körüli bogárságot. Az ugy sem elég nekik. Innen is kell vinnünk, amennyit csak elbirunk.

Nézd, — nógatta tovább az almafa, — ott van egy nagy szőrös hernyó, balról alattad, a leveleimet egészen összerágja, legalább azt vidd el gyermekeidnek.

— Isten ments! — fordult el megbotránkozással őzapóné, — köszönöm, de nem élünk vele. Hanem kináld meg vele a kakukot, az ő csemegéje az ilyen nagy, csunya hernyó, add oda neki. Amott hallok már a szavát a szomszéd kertben, kináld meg vele őt, bizonyosan szívesen veszi, neki való az a szőrös, csunya, mérges hernyó.

Kakuk!... Kakuk!... Itt vagyok. Mintha a nevemet hallottam volna. Hivtatok talán?

— Igen, te nagy kóborló, — itt van a számodra egy-két szőrös hernyó, — mondotta őzapóasszonyság.

— Ó, köszönöm, nekem mindig jól esik. Nem lakhatom jól annyira, hogy ne izlenék még mindig egy-két szőrös hernyó.

— Nem szívesen állok ugyan szóba veled — folytatta a beszédet őzapóasszony, mert nagyon rossz híred van. Azt mondják, hogy te nem szereted a családi otthont, hiszen fészket sem raksz, nemhogy költenél. Kicsinyeidet sem magad neveled föl, hanem más, rendes, gyermekeit szerető, énekesmadár családját nyomorítod meg velük. Még csak eltartásukról sem gondoskodik! Hát te nem kívánod a családi élet örömeit? Nem vágyakozol gyermekeid után?

— Hagyd el, kérlek, — zokogott Kakukasszony, — ne szomorítsd meg a szívemet. Hát azt hiszed, hogy én olyan rossz édesanya lennék, ha nem sorsom követelné tőlem ezt? Elítélsz s nem gondolsz meg, milyen szörnyű fájdalmat okozol szavaiddal, pedig ártatlan vagyok. De nem haragszom reád, hiszen nem tudhatod az én szomorú sorsomat.

— Nem tehetsz róla, azt mondod? A sors követeli tőled, hogy rossz anya legyél? — halmozta a kérdéseket nagy sajnálkozva őzapóasszony.

— Bizony, nem tehetek róla — sóhajtott a Kakukasszony. — Nekem folyton vándorolnom kell, erre kárhoztatott végzetem. Egyik erdőből a másikba repülök, szenvedélyesen pusztítom a szőröstestű hernyókat, falánk vagyok, e hernyó ritka, nem sokáig él, s ha egy helyütt sok is van belőle, hamar kifogy, s ha kifogyott, azonnal tovább kell mennem. Így hát nem is tudom, fészket hol építenék, mikor sehol sem lehetek állandóan. De

még ha fészke volna is, akkor se költhetném ki tojásaimat, mert azok nem egyszerre kelnek, hanem kétnaponként, s így mire a hatodikat tojnom, az első már kikelne. Mig kikelt fiaimat táplálnám, tojásaim kihülnének, ha meg tojásaimon ülnék, első kicsinyem veszne éhen. Szomorú az én sorsom nagyon! Nem ismernek a gyermekeim, én se őket. Pedig mennyire fáj a szívem, mennyire vágyom utánuk! Szeretném tudni, hogy fejlődnek? Nincs-e valami bajuk? Mi lett belőlük? Ha egy-egy fiatal kakukot látok, repes a lelke örömeiben, mindegyikben az én gyermekeimet látom. Boldog vagyok, ha utjukba — véletlenül — elejthetek egy-egy kövér szőröshernyót. Hogy örül ilyenkor szegény, kis bolondom. Nekem nincsenek örömeim, amelyeket egy édesanya érez, amikor gyermekei körében lehet. Bus elhagyottságban, örömtelenségben kell töltenem életemet. Ezért legalább arra törekszem, hogy gyermekeimet jó helyre, olyan fészkekbe helyezzem, ahol szerető anyai gondozásban, jó nevelésben részesülnek. A poszáta fészkében, ahol én is nevelődtem, mostohám sohasem érezte velem, hogy én nem az ő gyermeke vagyok. Talán még ma sem tudnám, ha a veréb — ez a nagy pletykálkodó — el nem árulta volna nekem. Utána nyugodt lettem, folyton kerestem az édesanyámat, de hiába. Több kakukasszonyt megszólítottam, hogy nem ő az én édesanyám? Egy öreg kakukasszonynak keserű szemrehányást is tettem, hogy ilyen rosszak a kakukanyák, hogy mennyire szégyelem magam sorsom miatt. Ez azután megmagyarázta nekem, hogy miért nem tehetünk másként, s most, hogy én is már anya vagyok, belátom, hogy igazat mondott.

Őszapóné a kakukkal együtt könnyezett, szívből megsajnálta őt. Közben megérkezett őszapó is a feleségéért.

— Ne haragudj, szegény, jó kakukasszony, hogy megbántottalak. Ne szomorkodj sorsodon, nyugodj meg végzetedben. Ezt rendelte számodra a Teremtő, így hát nem változtathatsz rajta. Látod, sok baj van ám azokkal az apróságokkal. Sok gond, míg hat-tizenkét fiókat fölnevel az ilyen kicsi magamfajta madárasszony. S mennyi a gond, az aggodalom értük! Igaz, hogy örömmel nevelem őket, mert az enyéme és csak értük élek. Neked, kevesebb az örömed, de nincs gondod sem annyi.

Őszapó, aki megszokalta már a beszélgetést, nem állhatta, hogy bele ne szóljon:

— Jó, jó, most már ne beszélgessetek drága, kis anyjukom — szólt vidáman őszapóférj uram, — hanem gyere, siessünk gyermekeinkhez, mert már nagyon várnak reánk, szörnyen éhesek! Én ugyan hordtam nekik az eleséget, amennyit birtam, de tudod, hogy téged nem pótolhatlak. Erre mélységes szeretettel, szárnyaival átölelte őszapóasszonyt, az pedig hozzásimult és megszókolta. Azután barátságosan elköszöntek a kakukasszonytól, felkaptak csőrükbe egy-egy természetes férget, hogy ne menjenek üres csőrrel haza, s vidáman repültek fészkük felé,

hol a tizenkét apró, csipogó, éhes, kis jószág várta őket, mint mindig: éhesen.

B. Hajós Terézia.

Szeresd az állatot!

Aki bántja az állatot,
Az bántja az Istent,
Mert nekünk az Ő jósága
Teremtett meg minden!

Aki védi az állatot,
Szereti az Istent,
Aki nekünk bölcs kezével
Megteremtett mindent.

Aki bántja az állatot,
Az magát is bántja,
Mert az ilyent, — ha baj éri.
Senki meg nem szánja.

Aki védi az állatot,
Nem is veszi észre,
Hogy az Isten meleg szóval
Meggdicséri érte.

Meggdicséri, kézenfogja,
Minden léptét védi, —
Ha könnye hull, gondos kézzel
Le-letörli néki.

Móra László.

Fészek az eresz alatt

Egy kis fecskefészek van az eresz alatt. Figyelmesen, gondosan van oda építve, éppen ahol a csepegő gerendája, meg a fal szögletbe futnak. Régen itt van már ez a fészek, körülötte a fal vakolatja lepergett s a szalmafödél széle is nagyon csipkés. Szegény emberek laknak e házban, nem igen jut házcsinosításra. A falu utolsó háza, mellette megy ki a libák poros országútja a faluból, innen kezdődik a hajlós, liliomos kerítés, amelyet meg-megtépáz egy arra menő kis libapásztor, hogy tipegő, apró, zöld-pelyhes libuskáinak vendégséget csináljon. Apró kelyhű, lila virágocskáit méhek látogatják, ezeknek meg mézzel szolgál.

A ház előtt kis kert van, fehér, rácsos kerítés köríti. A kis kertben két nagy akác lombja vet árnyat a nagy piros virágú babbal befuttatott ház elejére. Két kis kerek virágágy közepén rózsafák állnak, az egyik piros, a másik fehér rózsákkal van tele. Néháynak a szirma már le is hullott az illatos rezedák s a félénk árvaszkák közé.

Az udvaron egy öreg tyúk kotyog pittyegő csirkéivel, arra tart, hol egy apró, csengős barika legelészik, nem messze tőle a kósztos kakas — a leghíresebb torku legény a faluban — jár igen kényesen egy sereg tyúk között; nagyokat bök sarkantyus lábával, élesekét kiált, ha valami magra talál. A kis boci is kint van, éppen a kut vályujánál áll, oda bámul a szilvás felé, ahol dus ló-

herés van. Azon gondolkozik talán, hogy miként juthatna be. Egyet csavarint a fejével, aztán neki indul a kut mellett lévő pocsoljának, amelyben kacsák kotorásznak. A boci rájuk bámul, azok megijednek, sápgova menekülnek, ki merre lát. Ez tetszik az udvar óriásának, nagyokat ugrik örömeiben, erre meg már a tyukok is kotkodácsolni kezdenek. Felrebbennek a ház tetején sütkérező verebek is, a csengős bari is megszalad. De már erre a hősködő boci is megijed, s bámulva áll meg az udvar közepén... Csend lesz... csak ott csipognak az eresz alatt.

Két apróság nyújtja ki fejét a fészek kicsi ablakán; vékony csőröcskéjük még sárga szegélyű, nyakuk is csupasz, csak a fejükön van kevés toll. Ugy megcsipognak, jajgatnak, ugyan mi bajuk van? mi bántja kis szívüket?

Nézem őket figyelmesen. Össze-összeteszik fejüket, meg behúzódnak, meg kihajolnak s arra csipognak az udvar felé.

Tudom már, mit akarnak! Ki szeretnének szállni az udvarra, oda a pipegő csibék közé szaladozni, játszani vágnak szabadon. Bohó gyerekneepség, puha, pelyhes fészkekből kivágyódól a kemény udvarra, hol annyi veszedelem, ahány pillanat.

Én is voltam ilyen bohó gyerek, én is vágyódtam ki, ki a pusztá mezőre lepkék után futkosni, fákat mászni, bokrot bujni. Oda vágytam a nagy világba, a zajba, hol szabadon lehet tenni. Azt hittem, a nagy világ csak a szőlőhegyekig terjed. Ugy beláttam én is a vágyaim világát kis házunk tornácáról, mint ti, apró fiókák az udvart kis fészketek ablakából.

Aztán elértem vágyamat, kirepültem fészkeimből a mezők világába... onnan is tul, a szőlőhegyeken is tul, messze a nagy világba, a zajba. Régen volt az! Vágyom, visszavágyom a régi fészkekbe s ha szőlőhegyet látok messzünnen feltűnni, megrezdül a szívem s könnyű ül a két szememre... az a kis fészek jut az eszembe...

Majd kirepültök ti is, csipogó fiókák, majd akkor fogjátok megtudni, hogy esztelenség kivágyódni a puha fészkekből, — majd akkor tudjátok meg, hogy mi volt a védő, pelyhes bölcső, ha a vihar odaver a bokor alá, a tüskék közé; majd akkor, ha zsákmányleső vércse kiüldöz a messze pusztába, ismeretlen vidékre, majd akkor tudjátok meg, ha keresni fogjátok az utat vissza hozzátok és nem találjátok többé...

A két tokos apró fiók csak tovább csipog s ez az udvar csendjében igen élesen hangzik. Egyszerre elfelejti az udvar népesége a félelmetes boci, mely ott áll most is az udvar közepén s oda kezdenek figyelni az eresz alatt rejtőzködő fészkekre.

Felnéz az öreg tyuk is, a fiai jutnak eszébe, az apró, sárga bolyhos csibék. Az erős csipegés nem tetszik neki, körülnéz az égen, hogy nem lát-e ott valami ragadozó madarat, héjját, vércsét.

Az ég tiszta, még felhő sem uszik rajta. De hátha mégis közeledik valamelyes veszedelem, a gondos anyának mindennel

számot kell vetni; szaporán kezd kottyolni s a gát felé siet, utána kis gyermekei. Ott aztán meghuzódik, szétteríti két szárnyát s alábugik valamennyi apróság.

Most már nyugodtan huzza be fejét, de azért még mindig figyelmesen nézdegél az égre. A kosztros kakas is félre-félre billenti a fejét s le-felles, nagyot kiált, fölborzolja tollát és sarkantyuját megfeszítve áll készen a harcra. A tyukok szétrebbennek, egyik-másik kotkodácsol is félelmében. A kacsák lekapják fejüket s összefutva hápognak. A bari is mozdulatlanul áll, csak a szemével pislog hol a megriadt szárnyas népre, hol meg a boci-ra, mintha tanakodnék, hogy miért van ez a nagy riadalom a kis udvarban.

Ekkor egy bozontos fejű apró gyerek tipeg ki a pitvarajtón, nagy szakajtó van kezében, alig bírja, csak úgy tántorog vele. Egyszerre vége az udvar népesége riadalmának, oda szalad valamennyi, még a kis boci is nagyokat ugorva.

Az eresz alá is beszáll egy kis madár, elhallgatnak a csipegető apróságok ott is, csak valami csendes csicsérgés hallatszik le az udvarra, mintha a jó szülő játszadoznék, nevetgélne gügyögő apró fiaival, édesen, csendesen...

Nógrády László.

A vörösbecg

Összel, amikor vándormadaraink elköltöznek és a néma erdő lombtalanul, sötéten tekint a távolba, a mi kedélyünk is elborul. Ilyenkor olyan üdítő a kietlenné vált erdőből közelünkben leszálló madarak látása. Szívesen látott vendég valamennyi, a cinkek is, a varjak is, a sármányok is, a bubos pacsirta is, de legkedvesebb valamennyi között mégis a vörösbecg.

Akit nem érdekelnek a madarak, s nem ügyel rájuk, annak is szemébe ötlík ilyenkor az a kis fürgé szárnyas, amely bizalmatlanság nélkül ott ógyeleg körülötte, mintha minden áron észre akarná vétenni magát. Ha aztán kevés figyelemre méltatták, a többi már az ő gondja, hogy tetszelős külsejével, életvidám, pajzán kedvességével behízelegje magát. Mikor még nyári vendégeink nem érkeztek meg, mikor ólomszürke, szomoru ég borul az erdőre, olyan jól esik a száraz, szörke gallyakon megpillantani az élénk színű vörösbecget. Magunk is földvidulunk láttára, amint vidám csicsérgésével megélénkíti a nagy, szomoru erdőt. De ezt a nagy örömet, melyet nekünk szerez, gyakran megkeserüli szégyén, ha fagyos napok állanak be, nem annyira a hideg, mint gyengéd testalkata miatt. Azért a téli napokban különösen meghatóan énekel, panaszkodva csicséreg, de amint a mosolygó nap-sugár eltűnik; vele megy az ő lobbanó reménye is. Amikor a téli szél aztán végre meleg esőt hozva, enyhévé teszi a levegőt, a vörösbecgek elhagyják a kerteket s páronként vonulnak a lomb-

erdőkbe vagy fenyvesekbe, hol hajnalkor és késő alkonyatkor, mikor a többi madár alszik, énekelnek legszebben. Azután néhány nap múlva hozzá látnak házi tűzhelyük megépítéséhez. A fészek helyét hamar meglegelik, mert hiszen az sokfelé kinálkozik, itt egy kis üreg vagy faodu, ott egy fagyökerek között megduzzadó mohaágy, vagy ha más nincs, az erdőőr szegény házának teleje is megfelel. De akárhol fészkel is, arra mindig ügyel, hogy fészket valami fölötté lévő lomb vagy tárgy fődje. Ahogy megvan a hely, megkezdődik a szorgos munka s egy-két nap alatt készen áll a meleg fészek, amely csakhamar megtelik apró tojásokkal. Erről a kedves madárról mondok el egy történetet.

Egy hideg téli nap kora reggelén vörösbegy jelent meg ablakom párkányán, s hol elrepült onnan, hol visszaszállott újra. Amikor elszállt, kenyérmorzsát szórtam oda számára, amit visszaszállva csakhamar szépen felszededetett. Néhány nap múlva újra megjelent s megismétlődött ez a játék. Többszöri látogatás után egyszer kinyitottam az ablakot s tréfásan így szóltam hozzá:

— Gyere, gyere be, mert kis tollruhád ugyancsak szellős ebben a kemény hidegben.

A kis vörösbegy pedig csak nézett reám, mintha megértette volna szavaimat, aztán egyszerre csak hopp! Berepült a szobába, körül-körül röpülte azt, mintha csak a butorokkal akart volna megismerkedni, végre egy magas szekrény tetejére ült. A kis vörösbegy kora tavaszig vendégünk maradt, a gyerekek etették nagy gonddal, de többnyire a szekrény tetején tartózkodott, csak néha röppent le az asztalra vizet inni. Ilyenkor mintha nem is félt volna tőlünk. Ott ugrált a tányérok között s csipegetett mindenből, amit elért.

Az első tavaszi napok egyikén aztán az aranyos napsugarak kicsalták a fölnyitott ablakon. Azt hittük, sohasem látjuk többé s nagyon elszomorodtunk kedves kis vendégünk távozásán. Ám este felé újra csak ott kopogtatott már a mi vörösbegyünk az ablakon. Beengedtük s néhány napig újra a régi, kedves vendégünk maradt. Kirándulását azonban csakhamar megismételte, de este újra csak bebocsátást kért az ablakon. Egyszer aztán végleg elmaradt a mi kis madarunk s nem is gondoltunk rá többet. A következő télen, ugyanabban az időben, mint az első alkalommal, újra megjelent ablakunknál egy vörösbegy és olyan otthonosan kérezkodett, hogy meglepetve kiáltottunk fel:

— Itt van a mi kis vándorunk, megjött újra!

A telet azután megint nálunk huzta át, de amikor az első tavaszi napsugár végighintette a határt, bucsut vett tőlünk s azóta sem láttuk többet. Talán valami érte szegényt...

Aki szereti a madarakat, s foglalkozik velük, igen sok és meglepő tulajdonságot találhat bennük.

Virágos lák

Mérsékeltén.

Benedek Elek.

Ehrlich Antal.

1. Fel-megyek a hegy-nek te-te - je rá. On-nan né-zek
a ma-gam kert - je - re. Büsz-keszív-vel a kint-tek le
rá ja, En üt-tet-tem, é-nyém min-den fá - ja!

Jertek ide, jertek, csudáljátok,
Bármerre nézz: mindenütt virágok.
Tengervirág s mind rám mosolyognak,
Kedveskednek kedves gazdájoknak.

Nézem, nézem a virágos fákat,
S im egyszerre szemem könnybe lábad...
Uram, kitől minden áldás ered,
Áldott legyen, áldott a Te neved...

A fülemüle

Láttam egy kis fülemülét,
Mellettem szállt el az imént,
A madárka mily parányi!
Mit lehetne tőle várni?

Leszáll s elbu egy bokorba,
Kis ideig hallgatózva.
Majd kinyílik pici torka,
Lelkes, ritka énekszóra

A dal csak úgy dőlt belőle!
S én hallgattam elbűvölve.
Ily kis testben miként fér meg
Ennyi zengő, kedves ének!

S az isteni csodás hanghoz
A ruhája nem is rangos.
Nem tündököl apró tolla:
Ugy jár, mintha koldus volna.

Szerényen él, meghúzódva,
Isten ments, hogy tolakodna.
Mégis ő a dal királya,
Különb dalos nincsen nála.

Böngérfy János.

A száikó

Van nekem egy madaram,
Jaj, nagyon haszontalan
Sir, nevetgél, beszél, béget —
S ellopja a kiflivéget.

Ideröppen, odaszáll,
Néki mindig „áll a bál”.
Eszébe jut és rogyásig
Bodri hátán nyargalászik.

Nagy imposztor a Matyi,
Hol itt, hol ott hallani.
Most a kakast utánozza,
Majd a konyhán gondol rosszra

Néha gágog, mint a lud:
— Kukorica nekem jut!
S úgy nyikorog, mint az ajtó:
— Nevem: Mátyásmadár, — szájkó!

A Cirmosba belecsip;
— Szeretsz engem egy kicsit?
És ha Cirmos nekivadul
Bizonyos, hogy ő jár balul

Pajkos, torkos, szentelen,
Mégis — nagyon szeretem.
Néha szídom: Vigyen kánya! —
De nem!... Hisz sírnak utána...

Majthényi György.

Petykó

Valami éhező pásztorgyerekek közelébe dobnak a kertek alján szedegető tyukoknak és ha valamelyiket úgy eltalálják, hogy ottmarad, azt aztán elviszik és megsütik.

Egy áprilisi napon a mi sárga szakállas tyukunk sántán jött be a kertből. Ez a boldogtalan állat tavaly is megsántult és csak a télen szedte össze magát. Hát itt van, most megint sánta. Haza jött szegény, mert neki is csak ez a mi egyszerű házunk az itt-hon. Mihozzánk tartozónak tudja magát. Ha rám néz, azt mondja magában: ez a gazdám; ha az anyámra néz, azt mondja: ez az öreg asszony; aztán tudja, hogy melyik a cseléd és melyik a gyerek.

Hát a tyuk megint sánta. Látszik rajta, hogy nehezére esik minden lépés. Amint beérkezik az udvarra, le is ül mindjárt az egyik georgina-bokor alá, akár tavaly, amikor beteg volt. Mégis csak furcsa, hogy állat is lehet olyan mindenben szerencsétlen, olyan péntekes, mint némelyik ember. Már csirkekorában is gyakorta magára vonta a figyelmünket azzal, hogy hol a vizesgödörbe esett, hol a meszesbe. A fejét egyszer az egérfogó csappantotta be, egyszer meg még pihés korában a tulajdon édesanyja lépett rá úgy a nyakára, hogy alig bírtuk életre locsolni. Aztán mikor felnőtt is, akkor is neki kellett éppen ott állnia, ahová a forró vizet öntötték és ott ülnie, ahol a görény a legszélső tyuknak a farktollát kitepte.

Hogy megint ez a baleset érte, azt hittük, nem éli túl. Azonban néhány nap múlva mégis csak összeszedte magát. Ismét járt, bár az egyik lábára biccentett. Az udvaron lévő virágok között

elbogarászott egész nap. Nem is ment ki többé az udvarból. Azt gondoltuk, hogy kiheverte már baját s nem is gondoltunk rá többet, csak akkor vettem észre megint, amikor azt láttam, hogy az öreg még mindig olyan szomorú, csöndes és lassujárású, olyan udvaron marados, mint a fönnjáró betegek, akiket azonban inkább fönnjáró halottnak tekintünk. Hát biz ez beteg maradt. A taraja meghajlott és olyan kékeshalvány volt, mint a beteg ember ajka. A tolla is úgy állt rajta, mint a kövér ember kabátja a soványon. Rut és kedvetlen volt a szegény. Enni sem igen evett, csak holmi puha ételt, meg az összetört kukoricát. A borus, esős napokon még boldog volt, ha belopódzhatott a tűzhely alá. Ott melengette a lábát s inkább enni se jött elő, csakhogy a rettenetes cseléd ki ne kergesse. Most már bizonyos, hogy a belső részében van a hiba. Hiszen csak volna tyukdoktor a világon, meg tyukpatika, szívesen költenék rája már csak azért is, hogy szenvedni ne lássam.

Mert az embert is nehéz nézni a szenvedésben, kivált gyermekeket, de hát még a gyámoltalan, néma állatot, amely értelem-ben egy a gyermekkel. Ez még csak panaszkodni, kérni sem tud a nyomorult. Hogy így elsorvadt, hol az egyikünk, hol a más-
kunk vette az ölébe és etetgette a tenyeréből. Ő aztán hozzánk is szelidült annyira, hogy utóbb még a lábára se vigyázott; nekünk kellett mindig ügyelnünk, hogy a lábára ne hágjunk véletlenül. Utóbb már, azt hiszem, abban a képzelődésben élt, hogy ő nem is tyuk, hanem ember. Ahányszor kimentem az udvarra, mindig hozzám jött. Meg kellett simogatni, szólni kellett hozzá, mint afféle beteghez. Neki ez jól esett. Ha pedig kiültem a verőfényre, akkor ő mindjárt odabicegett hozzám és vagy beült a szék alá, vagy megállt a szék mellett és elgondolkozva nézte az árnyékát. Ha nem találtam, csak szólnom kellett:

— Petykó, öreg Petykó, hol vagy? Gyere ide, vén, ostoba tyukom.

Petykó azonnal felnyújtotta a fejét valamelyik bokor alól és hozzám baktatott; ahogy megsimogattam, bele kukucskált a kezembe, hogy nem rejtegetek-e valami ennivalót, aztán leült mellettem és eltűnődve néztük, hogy hullatja a barackfa az ő kénsárga leveleit. Olykor fölvettem az ölembe és elbeszélgettem vele:

— Jobban vagy-e már, öreg Petykóm? Hátha orvost hívatnék hozzád? Elmegy-e magad a patikába, vagy hogy a cseléd menjen?

Az öreg szakállas mintha értené a szavamat, rám néz, hol az egyik szemével, hol a másikkal és visszagügyög. Így elégedtünk közöttünk az öreg, beteg Petykó.

Egy téli napon azt ujságolta a cselédem, hogy a Petykónak vége van. Még nem volt vége. Ott vergődött az ölfák alján a földön. Az egyik lába el volt nyujtva; a szárnyával csapkodott és a fejét föl-fölemelgette, ki-kinyujtogatta.

Mindjárt láttam, hogy a szegény tyúk föl akar állani. Fölveszem és a fal mellé viszem, a napra, ahol délelőttönként süt-kérezni szokott. Amint a kezemben érezte magát, nem vergődött többé, csak a nyakát hajlitgatta jobbra-balra és nézett rám panaszosan, mintha azt mondaná: segíts rajtam, kimondhatatlanul szenvedek!

A cselédnek is megmozdult a lelkiismerete. Egy szürke posztószoknyát hajtogatott össze és terített az állat alá. Arra ültem, de csak elhanyaglott. Aztán behunyta a szemét és nem mozgott meg többé...

Olyan meghatódottsággal állottunk körülötte, hogy majd csaknem imádkoztunk...

Gárdonyi Géza után.

A szegény fák...

A szegény fák sirnak, rinak,
Száz sebükre orvost hívnak.
Hernyó lepte rongyos águk,
Oda lesz szép koronájuk.

Bizony, ha ők nem volnának,
Lelke yeszne a sok fának,
S nem teremne a cserésznye,
Alma, körte egy szemet se.

Meghallja ezt erdő, berek,
Miként sirnak falevelek,
S már is jönnek a madárcák,
A hernyókat kardra hányják,
Eszik, csipik vidám kedvvel,
Megbirkóznak százezerrel.

Igy segít a madár nekünk,
Együtt örül, busul velünk,
Szeressük hát mi is őket,
E hűséges kármentőket.

Móra László.

A gyümölcsfák

Jőjjetek csak fiaim! — szólt az apa a gyermekeinek. Itt van 3—3 alma. Fogyasszátok el, csak a magjával számoljatok be. Össze is szedték szépen a magvakat, tudták, hogy édesatyjoknak már több is van.

Ősszel aztán maga köré gyűjtötte az édesapa gyermekeit s a kert kerítése mellett szépen fölforgatták a földet két ásónyomra. Mikor a gatz kiszedték, egyenesre gereblyézték és zsinór mellett 4 ujjnyi mély egyenes sorokat húztak s ritkán elszórták bele a magvakat. A barack és szilva magot pedig egyenként hegyes végükkel dugdosták le a sorba. Mikor a munkával készen voltak, édesatyjukkal beszédbe eredtek a fiuk, aki aztán szépen megmagyarázta nekik, hogy majd az őszi eső után megpuhulnak a maghéjak s a fagy is segít nekik, hogy a kemény héj felrepedjen.

A gyermekek türelmetlenül várták, hogy mi lesz a magvak-

kal. Tavasszal aztán kibujtak a kis csemeték a földből s szépen növekedtek.

Eltelt egy év. Az apa ismét előhívta gyermekeit kora tavasszal s kiásatta az egy éves fácskákat. A fiuk csodálkoztak és sajnálkoztak. De az apa parancsolta, tehát csinálták. Ásatott a kert másik végében egy asónyi mély árkot és a kis fácskákat ide hordatta. Ekkor jött még a hadd-e! hadd! Nyeső ollóval gyökereit visszametszette s így ültették el egy arasznyi távolságra egymástól, olyan mélyre, mint első helyükön voltak.

— Miért bántjuk e szegény fákat? — szólt a legnagyobb fiu az apjához.

— Azért, fiam, mert azt akarom, hogy szép, erős, egészséges fák legyenek. Látod, ez a főgyökér, ha le nem metsszük, olyan mélyen menne a földbe, hogy már jó termőföldet nem találna s a fa elcsenevésznedék. Így pedig a termőföldben bocsátja szét finom gyökereit, ahol sok táplálékot talál. Most pedig nézd, a felső részét is levágjuk, úgy, hogy csak pár centiméternyire álljon ki a földből, azért, hogy annál erőteljesebb törzshajtásu legyen. Azért ügyelni kell rá, ha kihajt és csak egy — a legerősebb — hajtását hagyjuk meg.

A fiu sajnálta bár a szegény fákat, de belátta, hogy hasznára van az, amit tettek. Atyja pedig egy csemetét a régi helyén hagyott, hogy fia meglássa a különbséget az átültetett és visszavágott — és a meghagyott fácska között.

Egy év múlva ismét előhívta az apa gyermekeit. A fácskák az új helyen szépen növekedtek, a másik pedig majdnem egy állapotban volt. A következő évben az apa egy késsel keresztet vágott a fácskák héjába s nemes gyümölcszemet tett a héj alá, azután jól bekötötte.

— Így nemesítjük a fát, hogy nemes gyümölcsöt termeljen.

— De édesapám, vétek ám a fát bántani, — szólt az egyik fiu.

— Igen, fiam, vétek megrongálni; de én ha ezt nem teszem, nem terem jó gyümölcsöt, s amikor nagyra nő, mint haszontalan fát kellene kivágni, — így pedig néhány év múlva szép gyümölcsöt fog teremni. De ezek a nemes fák sem maradhatnak itt sokáig: ki kell ezeket is ültetni most már állandó helyükre.

Kitavaszkodván, megkezdjük a gyümölcsfa-ültetés munkáját, előbb azonban már ősszel meg kell a gödröket ásni és pedig úgy, hogy a gödrökből kiásott felső termő földet a gödör egyik oldalára rakjuk; az alsó, úgynevezett holtföldet pedig a másik oldalára. A gödör szélessége legalábbis 80 cm, — mélysége pedig 1 m legyen, hogy a facsemete a gödörben tökéletesen elférjen s ha megfogamzott, a fellazított földben kellő számú szívó gyökeret fejleszthessen.

Ha a gödröket kellő számban megástuk, az ültetéshez fogunk. Minden gödörbe függőlegesen beállítunk egy karót s azt a földbe, amennyire csak lehet, jól beverjük, hogy erősen álljon s így min-

den viszontagságnak vagy durvább érintésnek ellenállhasson. Ezután a felső földdel annyira betöltjük gödrünket, hogy a csemete gyökerei tökéletesen elférjenek. A karó mellé állítjuk az ültetendő fácskát, gyökereit egyformán minden oldalra szétterjesztjük s a laza földet az ásóval reá hányjuk. A föld hányása közben először is kezünkkel a gyökerek közé toljuk a földet; ha a gyökereket befedtük, akkor rázogatva fel-felhuzzuk a fácskát, úgy, hogy minden legkisebb s legsűrűbben álló gyökér közé a laza apró föld behatolhasson s addig hányjuk a gödörbe a földet, míg az meg nem telt. Az újonnan ültetett fát sohasem szabad mélyebbre ültetni, mint az előbbi helyén volt, mert a mélyen föld alá került fa mindig rosszul terem, gyakran pedig terméketlenné is válik.

Az így elültetett fát a karóhoz kötjük, de csak lazán, hogy az a süllyedő földdel együtt ülepedhessék; ez a fácska elültetésének a legegyszerűbb módja. Hasznos lesz, ha minden csemetének legalább két vödör vizet adunk, lassanként töltve a gödörbe, s ha már megöntöztük, még 2—3 centiméternyi földet teszünk rája s azután a gödört szalmával, vagy polyvával befedjük, hogy a gödörben levő víz párolgását megakadályozzuk s a föld a csemete körül mindig lazán maradjon.

Gyerekek, tudjátok-e, ha minden magyar gyermek megfogadná e bölcs öreg ember szavát, s évente legalább egy-egy fát, gyümölcsfát ültetne, sok szegény embernek lenne jobb dolga, de boldogabb lenne szegény magyar hazánk is.

A magyar föld

Elemeknek irtó harca
Száguld, tombol végig rajta..
Fagy pusztítja, tűz emésztí,
Jég paskolja, vihar tépi...

Téli nincsen hópalástja —
Féreg rágja, duvad szántja..
Nyáron aszály, hő hervasztja,
Nincs eső a kelő magra...

Minden, minden ellensége,
Mégse birnak soha — vele,
Mégis termő, mégis drága,
Világ első Kánaánja...

Nem, nem lehet tönkretenni,
Darabokra széjjelszedni —
Egy darabban, egy alakban
Él mindig... pusztíthatatlan!

Vályi Nagy Géza.

Pacsirtaszót hallok

Lassacskán.

Gracza János.

Ehrlich Antal.

mf Pacsír - ta - szót hal - lok! *p* Ugy 6 - rü - lök né - ki:

mf Mi - kor a pa - csír - ta Az Is - tent di - csé - ri.

pp Az Is - ten ál - dá - sát I - mád - koz - za rá - tok.

mf Ta - kar - já - tok lá - gyan Zi - ze - gö - ka - lá - szok!

Azt mondta a költő, hogy a magyar föld Kánaán. Valóban az, ha rá gondolunk, hogy sehol a világon nem terem még olyan izes és zamatos gyümölcs, mint nálunk. Ezért szeressétek a fákat, ültessétek a gyümölcsfákat. Nemcsak egyes családok, de egész vidékek lakói a gyümölcstermelésnek köszönhetik jólétüket. De azon kívül, hogy a magyar gyümölcs keresett is szerte a világon, van-e egészségesebb táplálék a gyümölcsnél? A gyümölcs jótékony hatását az emberi testre az orvostudomány már régen megállapította. De miért is ne volna egészséges? Hiszen a gyümölcs csak egészséges helyen, enyhe éghajlat alatt terem meg, napsugárban nő és a föld nedvessége adja tartalmát. Valóságos manna, amely minden mesterségesen készült, idegen anyagok hozzáadásával gyártott tápláléknál jobb és táplálóbb. Ehelő frissen, aszalva, befőzve, lekvárnak, iznek főzve, konzervnek készítve, ha kisajtolják, izes bort ad, az éretlen gyümölcsből pedig ecet készíthető, amely szintén jobb a mesterségesen készített ecetnél, mivel semmiféle mérges anyagot nem tartalmaz, hiszen gyümölcsből készült. A gyümölcstermesztés által szebbé válik a vidék is, nincs szebb látvány, mint gyümölcstermő fák között utazni, ahol roskadásig vannak telve a fák izes, zamatos gyümölccsel. De más hasznuk is van a gyümölcsfáknak: a fák lombkoronájukkal enyhítik a szél erejét, párolgásukkal pedig megjavítják a vidék éghajlatát és csapadékmennyiségét is. De még más haszna is van a gyümölcstermelésnek. Ha a gazda udvarában, kertjében, rétek és le-

gelők szélein gyümölcsfákat ültet, ezeknek évi nyesése és a száraz galliaknak összegyűjtése által sok pénzt takarít meg, amit különben a tüzelőfára kellene kiadnia. Amikor pedig a gyümölcsfák megvényülnek, akkor jó pénzen megveszi fájukat az asztalos és a gazda ismét pénzeltet belőlük.

Am gyümölcstermelésről csak akkor lehet szó, ha megbecsüljük és gondját viseljük a gyümölcsfák ingyen kertészeinek, a hasznos madaraknak, mert az ő segítségük nélkül hiábavaló minden fáradozás, a jó Isten egymás mellé teremte a fát és madarat, ha tehát az egyiket elűzzük onnan, nem élhet meg a másik sem: gyümölcsös madár nélkül el sem képzelhető.

Szeressétek és becsüljétek meg, gyermekeim mindkettőt, úgy hasznára lesztek a saját boldogulástoknak, ezzel pedig hazánknak, Magyarország felvirágzásának is.

Miska és a madarak

Madarak és fák napjára alkalmas szindarab 1 felvonásban.

Irta: VICSAY LAJOS.

SZEREPLŐK :

Géza 11 éves
Miska 11 éves
Pali 14 éves
Gyurka 12 éves
Jancsi 10 éves
Marci 8 éves
Erzsike 9 éves
Az erdész bácsi

(Szin: Erdőtisztás, körül fákkal. Ha ilyen nincs, valami erdő széle is megfelelő, ahol a madarak és fák napját rendezzük.)

1. Jelenet.

Géza, Miska és Pali.

Miska (Gézával beszélget, közben nézegeti a fát, amely mellett állnak): Nézd csak, Géza, milyen szép fészek van ott fenn, azon az ágon!

Géza: Mi lehet benne?

Miska: Megnézem! (Leveti kabátját, felgyūri ingujját s mászni kezd.) Én most fölmegek s megnézem, Te pedig addig állj itt, s figyelj, hátha jön valaki, akkor szólj.

Géza: De nagyon magasán van az a fészek, hátha el sem éred.

Miska: Nekem mondd? Másztam én már öcsém olyan magas jegenyére is, hogy alig láttam a tetejét, s mégis lehoztam onnan a fészekből a tojásokat. Nyolcat. (Közben egyre mászik.)

Géza: Te, Miska, mit csinálnak most a többiek?

Miska (egy pihenő gallyra ért, megpihen. Leül az ágra s a lábát lóbálja lefelé): Mit, hát tanulnak. De mi jobbat csinálunk, igaz-e?

Géza: De nem lesz baj abból, hogy mi nem mentünk iskolába... Háttha megtudják...

Miska: Na, csak ne ijedj be annyira, öcsém. Lógtam én már nem egy napot, sem kettőt, aztán mégsem verték be érte a fejem... (Föltekint.) De jó messze van még ez a fészek, csakugyan...

Géza: Meg a madárfészekért is kikaphatunk...

Miska: Ejnye, de nyápic lettél, öcsém, hát miért vagyok én itt? Nekem ez nem újság. Mindennap ezt teszem, mióta kitavaszkodott. És még sohasem lett semmi bajom. Te még most jöttél ki velem először és már is inadba szállta a bátorságod...

Géza (hirtelen ijedve): Jaj, Miska! Valaki jön az erdőből... Lépéseket hallok...

Miska: Mi az? (Ijedten néz körül.) Hol...?

Géza: Itt... (egy irányba mutat), erre hallok...

Miska: Bizonyosan valami nyul szaladhatott át az erdőn... az ijesztett meg annyira...

Géza: Te, Miska, jaj... már itt jön... egészen itt hallok...

Pali (előbukkan a fák közül): Na, jó madarak! Hát megtaláltalak végre benneteket? Persze, az iskolát elkerültétek, azt hittétek, hogy a tanító bácsi nem veszi észre. Hát éppen...

Miska: Észrevette?...

Géza: A tanító bácsi?...

Pali: Észre ám. Reggel, amikor végignézett az osztályon s a ti helyetek üres volt, kiszólított engem, s azt mondta, hogy jöjjetek ki az erdőbe, mert biztosan itt találalak téged és Gézát.

Géza: A tanító bácsi küldött?... Végem van... Ugy-e mondtam... Miska...

Miska: Nézd csak, hogy begyulladt... a számár...

Pali: Jobb lesz, ha te is lejössz onnan a fáról s bejöttök velem az iskolába!

Géza (sírva): Jaj, Miska, menjünk be Palival, mert nagyon kikapunk otthon is, ha megtudják...

Miska: Én bizony nem megyek. Előbb kiszedem azt a madárfészket, aztán majd csak eljátszom itt az erdőben délig, akkor aztán hazamegyek...

Pali: De Miska, a tanító ur nagyon rámparancsolt, hogy ha megtalállalak, azonnal vigyelek be az iskolába.

Géza: Aztán nagyon kikapunk?... Én megyek...

Miska: Hát én nem megyek, érted-e, Pali? Te csak eredj, ha akarsz...

Pali: Jól van, Miska, a te bajod lesz, de megmondom, hogy

mit csinálsz te itt, az erdőben. Az éneklő madarak fészkei rabolod ki. Tudod, hogy ezért még a csendőrök is bezárnak?

Géza: A csendőrök is...?

Pali: A csendőrök is, bizony, mert törvényben van, hogy az éneklő madarak fészkeit bántani nem szabad, hiszen azok hasznára vannak az embernek...

Miska: Nekem ugyan beszélhetsz, amit akarsz. Hol leszek én már akkor, mikor a csendőrök kijönnek?!

Pali: Hát jól van, Miska, de te fogod megbánni. Aztán... nem szégyeled magad? Kirabolni a szegény, ártatlan kis madarak fészkeit. Mit szólnál hozzá, ha valaki téged rabolna el a szüleidtől. Erre nem gondoltál?

Miska: Ne beszélj itt bolondokat. Menjetek a dolgokra!

Géza: Miska, gyere le, én is elmegyek Palival az iskolába... Csak ki ne kapnék nagyon, a csavargásért, meg az erdőért...

Pali: Hát nem jössz le azonnal, te Miska! Még egyszer mondom, gyere le, amig szépen vagy!

Miska (mászni kezd fölfelé s csak úgy szól vissza): Hát jól van, csak beszéljétek itt addig, amig én lehozom a tojásokat, legalább szoltok, ha jönne valaki.

Géza: De Miska, gyere le, én úgy félek...

Miska: Akkor minek jöttél ki velem?

Géza: Hát nekem nem mondtad, hogy madárfészket fogunk rabolni, csak azt, hogy kijövünk az erdőbe...

Pali: Ne beszéljünk itt annyit, a tanító ur vár bennünket. Na, Miska, nem jössz?

Miska (tovább mászik): Mondtam már, hogy... nem...

Pali: Hát akkor szervusz, majd megmondom a tanító urnak, aztán lásd a következményeket...

(Pali és Géza elmennek.)

2. Jelenet.

Miska egyedül, majd Gyurka, Jancsi, Marci és Erzsike.

Miska: Na, tőlem ugyan mehettek, én amit a fejembe veszek, azt megcsinálom, ha... addig élek... is. (Egy újabb pihenő ágánál leül újra.)

Igy ni. Innen már csak egy mászás... és elérem szépen a fészket, csak tudnám, hány tojás van benne?

Nini, úgy látom, ott a másik fán, ott csipog az anyjuk... Akkor biztosan van benne egynéhány tojás... (Arra figyel, amerre látja a madarat.)

Csak volna nálam gumipuska, majd lecsuzliznám azt is... Minek kíváncsi a fészkre?... Vagy talán még sajnáljam is?... Hiszen marad belőle még elég, annyi madár van... (Újra mászni készül.)

Na, most lássuk hát az utolsó részt... Csak ez az ág nagyon

gyöngé, úgy látom, törött is... Ejnye, hogy kellene feljutni mégis? (Keresgél egy jobb ág után.)

(Távolból felhangzik: Ezt a kerek erdőt járom én... Egyre jobban hangzik, közelednek.)

Miska: Na, mi az már megint? Hát nem hagynak békét sohasem? Kik lehetnek ezek?...

(A színpadra lépnek Gyurka, Jancsi, Marci és Erzsike. Könyvekkel a kezükben, némelyiknél táská is van. Most jönnek az iskolából, hazafelé tartanak, kezükben virág, amit az erdőben szedtek.)

Gyurka: Milyen szép ilyenkor az erdő...

Erzsike: Tele van édes madárdallal... (Megállnak, szétnéznek.)

Miska: (Egy darabig csöndben marad, aztán a kezét a szája elé téve olyan hangot ad, mint a rigó.)

Erzsike: Nini, halljátok?... Rigó volt!

Mind: (Keresik a fákon, hol lehet.)

Miska: (Ujra utánozza a hangot.)

Gyurka: Én úgy gondolom, hogy itt lesz, ezen a fán, hiszen egészen itt hallottam...

Marci: Csakugyan, egészen a fejünk fölött füttyült...

Miska (elneveti magát): Na, ezt csakugyan eltaláltátok!

Mind (akik lent vannak): Jé! Hát te vagy az, Miska?

Miska: Nem is öregapátok!

Gyurka: Hát aztán mit keresel a fán, Miska? Miért nem voltál az iskolában?

Miska: Az az én dolgom, nektek ahhoz semmi közötök nincsen! Egy fészket szeretnék lésznedni, erről a fáról...

Erzsike: Madárfészket?

Miska: Aha!

Marci: Jé, tényleg... ott látom a Miska feje fölött...

Gyurka: Nem sajnálod, Miska?

Jancsi: Hiszen a madár az hasznos állat.

Miska: Azért akartam lésznedni a fészket, mert hasznos, - nekem is!

Erzsike: De ha leszeded a fészket, hát hol neveli fel a kicsikéit?

Miska: Minek a madárnak kicsi fióka?

Jancsi: Ejnye, Miska, hát ne beszélj bolondokat? Nincsen neked édesanyád?

Gyurka: Mit szólnál hozzá, ha most jönne az erdész bácsi?

Miska: Nem szólnék én semmit, hanem elszáladnék...

Jancsi: De az erdész bácsinál puska is van ám, aztán az szaladósabb, mint te vagy!

Miska: Ne, te ne! Mit prézsmítáltok itt ammyit, talán nincsen jobb dolgotok? (Ujra mászni kezd, de nem boldogul.)

Erzsike: Na, megállj, Miska, megmonдалak az édesanyádnak, ma ugyanis nálunk mos szegény, ha tudná, hogy mit csinálsz, amíg

ő egész nap dolgozik, csak azért, hogy neked meg legyen a mindennapi kenyered, meg a könyveidet meg tudja venni...

Gyurka: Miska, gyere le azonnal, mert én szólek az erdész bácsinak!

Miska (bosszusan): Hiszen azt próbáld csak meg, ha még nem volt kitekerve a nyakad!

Erzsike: Te gonosz lelkű, hát nem félsz a jó Istentől? Hiszen a kis madarak is az ő teremtményei...

Gyurka: A multkor is láttalak, Miska, amikor az ablakotokból lelőtted gumipuskával a verebet. Szegény, hogy vergődött ott, a porban...

Jancsi: Gonosz állatkinzó vagy, Miska!

Miska (megsebezte a karját, azt szopogatja és fogdossa): Aztán mi közöttök hozzá? Menjetek... dolgozokra! (Tovább szopogatja a kezét.)

Marci: A tanító bácsi azt mondta, hogy aki egy hasznos madár fészket kirabolja, az lelketlen ember, aki kárára van embertársainak is.

3. Jelenet.

(Voltak, Erdész bácsi.)

Erdész bácsi (bejön a színre, körülnéz a gyermekekre). Hát ti mit csináltok itt, fiaim?

Gyurka: Éppen hazafelé jöttünk az iskolából, amikor az erdőn át akartunk jönni, egyszer csak...

Jancsi: Mi nem csináltunk semmit, Erdész bácsi... a Miska volt...

Erzsike: Igen, Erdész bácsi kérem, a Miska akarta leszedni a madárfészket arról a fáról...

Erdész bácsi: Mit beszéltek itt? Ki akarta leszedni a madárfészket? Hol van az? Alljon elő!

Mind (a lent levők egyszerre): A Miska volt...

Erdész bácsi: Hát melyik az a gonosz Miska? Az lépjen elő közületek!

Miska (magasan, a fa derekán szepeg nagy ijedten.)

Erdész bácsi: Melyik hát, szóljon az a Miska!

Miska (megszólal a fán): Itt vagyok...

Erdész bácsi (fölnéz, de hirtelen nem látja): Hol, merre, ki van ott?

Gyurka (felmutat): Ott, tessék csak idejönni, Erdész bácsi.

Erdész bácsi (odalép Gyurka mellé, onnan néz a fára): Ahá, te vagy az, híres madárrabló? Na most megfogtalak! Azonnal gyere le, hadd számolok végre veled. Tudom, hogy egész nyáron réme vagy a madaraknak, most legalább végre leszámolunk, te gonosz fattyu!

Miska (könyörgőn): Jaj, Erdész bácsi kérem, én nem akartam...

Gyurka: De igen, éppen az előbb mondta, hogy azért a fészekért mászott fel a fára...

Miska: Nem igaz! Nem igaz, Erdész bácsi kérem!

Erzsike, Marci, Janesi Gyurka: De igaz! Mi is hallottuk!

Erdész bácsi: Nahát egy-kettő, lefelé Miska, mert nem jő jársz! Mire hármat számolok, hát lent légy itt előttem, mert különben baj lesz!

Miska (nagy szepegve): Jaj, édes Erdész bácsi kérem, nem én akartam leszedni a fészket a fáról...

Erdész bácsi: Na, egy szót se többet, Miska, mert fel ereszték egy golyót érted a puskámból! (Leveszi válláról a puskát.)

Miska: Megyek már, Erdész bácsi, megyek, (közben gyorsan lefelé kuszik a fáról, a karját mind összehorzsolja,) megyek már...

Erzsike: Na, gonosz madárgyilkos, hát megjártad most...

Erdész bácsi: Hát állj ide elé, te fészekrabló!

Miska (a karját tapogatva, odasomfordál az Erdész bácsi elé): Tessék... parancsolni, Erdész bácsi kérem... én nem csináltam semmit... csak...

Erdész bácsi: Persze, hogy semmit, csak a fészket akartad leszedni, ugy-e, te gonosztevő?

Miska (remegve): Nem... én, kérem szépen... csak azt néztem... mit csinálnak a kis fiókák...

Erdész bácsi: Ismerlek már, te jómadár! Tudom, hogy te csak azért akartál oda fölmászni, hogy meglátogasd a madárcsaládot s jó reggelt kívánj nekik! De most aztán vége legyen a tréfának, mert azonnal átadlak a csendőröknek, azok aztán nem tréfálnak veled, hanem bezárnak a börtönbe!

Gyurka: Erdész bácsi kérem, mi is hívtuk, de nem akart lejönni.

Erdész bácsi: Hiszen tudom én, hogy ti szeretitek a madarakat. Ti nem rabolnátok el a szegény madáranya fiókáit, mint itt ez a gonosz gyerek! De most nincs irgalom! Na hát valdd be, mit akartál csinálni!

4. Jelenet.

(Voltak, Pali és Géza jönnek.)

Pali: Jó napot kívánok, Erdész bácsi!

Erdész bácsi: Szervusz, Pali fiam. Mit kerestek?

Géza: A tanító ur küldött ki a Miskáért, hogy jöjjön az iskolába, mert már három napja csavarog. Ma engem is elhívott ide az erdőbe, de amikor megtudtam, hogy azt a madárfészket le akarja venni...

Pali: A tanító ur keresésükre küldött, s Géza velem jött, de Miska azt mondta, hogy nem jön addig, amíg azt a madárfészket le nem veszi.

Miska: Én, azt mondtam?

Pali és Géza: Hát ki mondta?

Erdész bácsi: Hát ide figyelj, Miska. Tudod-e te azt, hogy a madár a leghasznosabb az összes állatok között, mert nemcsak a szemet és szívet gyönyörködteti s nemcsak az embernek van hasznára, hanem az egész nagy természetnek, a földnek, fűnek, fának, állatoknak, embereknek egyaránt. Bizony, Miska, a természet el sem volna képzelhető madárvilág nélkül, mert nélkülök elpusztulna minden fű, fa, erdő és mező, mert nem volna, aki meg tudná védeni ezeket a bogárvilág pusztításaitól. Láttad te már a madarakat, amikor ott futkároznak, keresgélnek a mezőn, kaszálóban, réten, hogy megkeressék élelmüket és a föld növényzetét megszabadítsák a rovarok pusztításaitól? Hát a kertekben, a kerti vetemények között nem a kis hasznos madarak takarítanak-e le minden levelet?

Miska: De... láttam... Erdész bácsi...

Erdész bácsi: És meg tudnád-e mondani, hogy mennyit esznek, hány bogarat pusztítanak el ezek a kis madarak? Nahát én megmondóm neked, hogy tudjad. A kis kiráymadár évenként éppen százszor annyit pusztít el, mint a mi községünk egész lakossága. Mennyi ember lakik a mi községünkben?

Gyurka: A tanító bácsi azt mondta, három ezer.

Erdész bácsi: Ugy van, fiam. Tudod te, Miska, mennyi volna ez, ha kiszámítanád? Sok, nagyon sok, talán ki sem tudnád mondani: éppen 3 millió? Mit gondolsz, mi történne, ha ez a három millió bogár megmaradt volna? Ehettől volna-e gyümölcsöt, almát, körtét, barackot, meggyet, cseresznyét, vagy krumplit, káposztát, salátát csak egy szemernyit is. Nem bizony, mind eléttek volna előled. De azt már csak bizonyosan tudod, — hiszen te nagy madarász vagy, amikor a fészköket kell kirabolni, — hogy mennyi rovar fogdos össze a fecske naponként? Ezt sem tudod, pedig te a fecskét is lelövöd a gumipuskával, ugy-e?

Miska (szepegve): Nem szoktam...

Gyerekek: Nem ám, csak nem meri bevallani!

Erdész bácsi: Egy fecske átlag naponként egy és félszer annyi sulyu rovar, hernyót, férget eszik meg, mint amennyit a saját teste nyom. Próbálgatok csak meg, gyűjtsetek egyszer össze annyi rovar tti, amennyi egy fecskének a sulya! De nemcsak egyetlen egy fecske pusztítja ám a rovarokat, hanem száz, meg száz! Aztán ott van a kedves kék cinege, amely szintén több millió rovart pusztít el egyetlen esztendőben. Mit gondolsz, Miska, hány almát, körtét, hány ropogós cseresznyét enne meg ez a töméntelen sok rovar — előled? De mi előlünk is, akik pedig szeretjük a madarakat, éppen azért, mivel tudjuk, mit köszönhetünk nekik.

Miska: Igen... Erdész bácsi kérem...

Erdész bácsi: Hát most, hogy már tudod, miért hasznosak a madarak, fogod-e még egyszer is életedben bántani őket, Miska?

Miska: Nem fogom... Erdész bácsi...

Erdész bácsi: Pedig látod, mindezt az iskolában is megtanulhattad volna, ha el nem csavarogtad volna az időt máshol, a madarak pusztítására...

Miska: Nekem nem mondta senki..., hogy a madarak ilyen hasznosak...

Erdész bácsi: Elhiggyem ezt neked, Miska, hogy te nem tudtad azt, hogy a madarak hasznosak?

Gyurka, Pali: Nem igaz, Erdész bácsi, mert mi is mondtuk neki.

Erdész bácsi: Aztán mondd csak, te vásott, rossz fiu, nem gondoltál te arra, hogy a madáranyának is fáj a szíve, ha elrabolják tojásait, kicsi fiókáit?

Miska (nem szól, csak lehajtja a fejét és megerednek a könnyek szeméből).

Erdész bácsi: Aztán hány anyamadarat is elpusztítottál kegyetlen kezeddal és gumipuskáddal? Mit szólnál hozzá, ha egyszer valaki a te édesanyáddal csinálna úgy, mint te csináltál a madáranyákkal? Ugyan ki viselné gondodat? Ki ápolna, amikor beteg vagy? Ki adna elébed minden nap kenyeret, ebédet, vacsorát? Ki foltozná meg ruhádat, ha elszakad a — famászásban, amikor a kis ártatlan madarak fészkeiért mászkálsz?

Miska (egyre jobban zokog).

Erdész bácsi: Mit csináljak most veled, te madár-hóhér?

Erzsike: Erdész bácsi, kérem, nagyon szépen kérem, tessék még az egyszer megbocsátani a rossz Miskának...

Gyurka, Pali, Marci, Jancsi: Tessék megbocsátani...

Erdész bácsi: Látod, Miska ezek a gyerekek jobb szívéek, mint te vagy. Hát az ő kérésükre, megbocsátok neked, de csak úgy, ha erősen megígéred nekem, hogy soha többé nem bántod a madarakat, még a fészkeket sem? Ígéred ezt, Miska?

Miska (odamegy az Erdész bácsihoz, megcsókolja a kezét és sirva mondja): Ígérem... Soha többé nem bántom a madarakat, még a fészkeket sem...

Gyurka, Marci, Jancsi, Pali: Éljen! Éljen!

Erdész bácsi: Akkor hát elmehetsz, Miska. Jó lecke volt ez neked, de mindazoknak is, akik nem becsülik meg az Isten teremtményeit, s ellenségei, kinzói a náluknál gyengébbeknek, a védtelen madaraknak.

Miska: Köszönöm szépen, Erdész bácsi a tanítást és a megbocsátást. Nem fog többé rosszat hallani rólam, ígérem!

Erdész bácsi: Na, gyerekek, hát hallottátok, mit fogadott Miska? Aki megismeri, meg is szereti a madarakat. Ha megszereti, akkor védelmezi is őket. Na, de Isten áldjon meg gyermekek, el ne feledjétek, amit hallottatok soha és szeressétek, védelmezzétek a hasznos madarakat, hiszen ők a mi jótévőink!

SZAVALÓKAR

A száz éves Szózat.

Az idén van éppen száz esztendeje annak, hogy a Szózat, a legnagyobb és legmagyarabb óda megszületett. Vörösmarty e hatalmasan szárnyaló, nagyihletetségű költeményével a magyar jövő, a 19. századi magyar fellendülés és felvirágzás útjára lendítette nemzetét. Leghivatottabb bírálója, Gyulai Pál írta róla: »A Szózat mindenre hivatkozik, ami ujjaszületési küzdelmében csak lelkesítheti a magyart s a remény és emlék, a hit és balsejtelem hurjain játszva, mindenbe az önbizalom és nagyság érzetét vegyíti. Semmi csüggedés többé, bátran nézzünk szembe a jövővel.« Ezt írta róla a bíráló. És mégis mit-látunk?

Az utóbbi időben több oldalról elhangzott az a jogos panasz, hogy úgy az iskolai-, mint más társadalmi ünnepélyekről is hiányzik Vörösmarty halhatatlan, s a mai időkben annyira szükséges, megrázó erejű Szózat-a. A műsorok elején és végén legtöbbször a Himnus és a Magyar Hiszekegy váltakoznak s így a nemzeti életakarást annyira kifejező legnemzetibb ódánk: a Szózat egyre jobban háttérbe szorult. Nem azért, mintha nem volna alkalmas előadásaink, ünnepélyeink műsorának emelésére, hanem azért, mivel az előbbi két nemzeti ima mellett nem jutott számára megfelelő hely.

A Szózat-nak minden ünnepélyen ott van a helye. Ha nem tehetjük a műsor elejére és végére, illesszük be annak közepére, oda is való! Vagy van-e ma égetőbb problémánk, lehet-e ma fontosabb kérdés a számunkra, mint amit a Szózat halhatatlan költője olyan lélekrázóan kifejezett? Kölcsey Himnus-a hő imádság az Istenhez, Papváryné Sziklay Szeréna halhatatlan Hitvallása a trianoni gyászba, rab-ságba döntött magyarság rendíthetetlen hitének, reménységének, bizakodásának örökéletű kifejezője. Vörösmarty Szózat-ában a magyarság faji öntudata kér, követel meghallgatást, elismerést a nagy világtól! Egész sorsunkat magábanfoglaló két gondolatának ott kell égnie minden magyar szívben-lélekben, mert ez a sorsparancs tartott meg ezer éven át s ez fog felemelni újra Trianon szörnyű büntetéséből:

*Hazádnak rendületlenül
Légy hűve, ó magyar!*

*... Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned, halnod kell.*

Mi a Szózat, ha nem a *megalkuvás nélkül való ön-feláldozó hazaszeretettel apotheosisa*, a nemzeti erő átérzése a válságos idők közeledésének láttán? Nem a multakon rágódik, de *tettre, cselekvésre lelkesít, tüzel*. Az egész gyönyörű költemény a nemzetben élő hatalmas erő-szomjnak a megnyilatkozása. Mintha szerzőjének jelmondatát hallanánk belőle: »*Aki napot keres, a vésszel megvinni ne féljen!*« Hát mi napot keresünk! Az igazság napját! Azt akarjuk kihasítani az igazságtalanság felhőibe burkolt égből. De lehet-e ezt másként, mint a megalkuvás nélküli ön-feláldozó hazaszeretettel elérni?

Ezért nem maradhat el többé a Szózat egyetlen ünnepről sem, amelyet ma magyarok rendeznek magyaroknak. És hogy a »legnagyobb magyar óda« tartalmának megfelelő hatást biztosíthasson, azért dolgoztuk fel a ma legnagyobb hatást kiváltó előadási módon: a szavaló-karra való átirással.

(A szavaló-kar összeállítására és betanítására vonatkozólag utalunk előbbi számainkra.)

Szózat.

Vörösmarty Mihály.

(Ódai fütött szenyedéllyel.)

- II. Szóló: Hazádnak
 II. + III. RENDÜLETLENÜL
 I. Légy hive,**
 II. Szóló: óh magyar;
 I. + II. ff Bölcsőd az***
 III. ~, ~ fff s majdan sirod is,
 I. + II. f Mely ápol*
 III. s ellakar.****
 I. + II. ff A nagy világon
 II. f e kívül
 I. + II. + III. NINCSEN számodra hely,****
 I. f Áldjon*
 II. vagy verjen sors keze:*
 I. f Itt élned,*
 I. + II. + III. ff HALNOD kell.*****

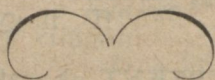
* * *

- I. Ez a föld,*
 II. melyen annyiszor
 II. + III. Apáid* vére folyt;
 I. Ez,**
 II. melyhez minden szent nevet
 II. + III. ff Egy EŽRED ÉV csatolt.***

- II. Szóló: *Itt küzdtenek honért***
 II. *a. hős*
 II. *Árpádnak hadai,****
 III. Szóló: *Itt törtek össze*
 III. *rabigát*
 II. + III. *ff Hunyadnak karjai!*
- I. + II. + III. SZABADSÁG!***
 II. *ittén hordozák*
 I. + II. *Véres zászlóidat,*
 III. Szóló: *S elhullanak ff LEGJOBBJAINK*
 III. *A hosszú harc alatt.****
 II. *És ANNYI balszerencse közt,***
 I. + II. *Oly SOK viszály után,****
 III. Szóló: *Megfogyva bár,****
 I. + II. + III. *fff de TÖRVE NEM*****
 II. + III. *ÉL nemzet**
 II. *e hazán.*
- II. *ff S népek hazája***
 II. + III. *fff NAGY VILÁG!***
 I. + II. *ff »Hozzád bátran kiált:*
 III. *fff EGY EZREDEVI SZENVEDÉS*
 II. + III. *fff Kér* ÉLTET****
 I. + II. + III. *fff vagy HALÁLT!«*
- II. *ff Az NEM LEHET,***
 I. + II. *ff hogy annyi szív*
 III. *ff Hiába onta vért,*
 II. *ff S keservben annyi hű kebel*
 III. *Szakadt meg a honért.****
 II. *fff Az NEM LEHET,***
 I. + II. *ff hogy ész,*
 II. + III. *ERŐ,***
 II. + III. *ff És oly SZENT akarat*
 III. *Hiába sorvadozzanak*
 II. + III. *Egy ÁTOKSULY alatt.******
- I. *ff Még jöni KELL,***
 I + II. + III. *fff még JÖNI FOG****
 II. *Egy jobb kor,***
 I. *mely után*
 III. *Buzgó imádság epedez*
 I. + II + III *Szaz ezrek ajakán. (pp.) Sőhajtva.)*
 II. Szóló: *Vagy jöni fog,******
 III. Szóló: *ha jöni kell****
 II. + III. *A nagyszerű (suttogva) HALÁL******

- III. Szóló: Hol a temetkezés fölött
 III. Egy ORSZÁG vérben áll.*****
 III. Szóló: pp S a *sirt*,**
 III. hol NEMZET SÜLYED EL,***
 I. + II. *Népek* veszik körül,***
 II. Szóló: S az ember
 II. *millióinak*
 III. ppp Szemében gyászkönny** ül.*****
 II. *Légy* hive***
 I. + II. + III. fff RENDÜLETLENÜL
 II. *Hazádnak*,**
 III. *óh magyar*.**
 I. + II. ff Ez ÉLTETŐD***
 III. Szóló: s ha elbukál,
 III. Hantjával ez takar.***
 II. fff A NAGY VILÁGON E KIVÜL**
 I. + II. + III. NINCS EN számodra hely,*****
 II. *Aldjon***
 III. Szóló: vagy *verjen* sors keze.***
 I. ff Itt
 I. + II. + III. ÉLNED***
 III. fff s HALNOD kell!
 II. *Aldjon***
 III. Szóló: vagy *verjen* sors keze.***
 I. ff Itt
 I. + II. + III. ÉLNED*****
 III. s *halnod* kell!

Szavalókarra átirta Vicsay Lajos.

A gyermek művelése apostoli munka; azért apostoli lelkű nevelőket kíván. Az apostoli lélek azonban nemcsak fáradhatatlan buzgóságot jelent, hanem hiten, mélységes meggyőződésen alapuló erkölcsi jellemet, határozott világnézetet és nagy-nagy szeretetet. Csak apostoli lelkület tud apostoli eredményeket elérni!

Hazádnak rendületlenül...

Március 15-re alkalmas irredenta szindarab, 1 felvonásban.

Irta: **Kőhalmi Julia.** (Marcali.)

Az egész kis darab, egy most szerb megszállás alatt lévő faluban történik.

Szín: Egyszerű tanuló szoba, tetszés szerinti butorral. Iskolai előadásra lehet dobogót alkalmazni asztallal és pár székkal.

SZEMÉLYEK:

Mama
Margit
Gizi
Ósztálytársak
Jóska, Margit testvére.

I. Jelenet.

Margit.

Margit (a térkép fölé hajolva tanul): Magyarországot határolja nyugaton Ausztria, északon Csehország, délen Szerbia vagy ahogy most nevezik: Jugoszlávia. A magyar roppant izgága, megbízhatatlan és elmaradt nép, rokonai a vándorló oláh cigányoknak. Műveltségük igen alacsony fokon áll, sok az írni, olvasni nem tudók száma, általában vadak és csufok... Nahát! ha édesapám nem beszélt volna annyit a világ legszomorubb országáról, ha nem beszélt volna annyi szépet róla könnyes szemekkel, még akkor sem tudnám elhinni ezt a sok hazugságot...

II. Jelenet.

Margit, Gizi.

(Gizi jön, kezében labda, ugráló kötél.)

Gizi: Szervusz Margitka! Tudod már a leckédet? Én már tudom. Kérdezz ki.

Margit: Na mondd, ha tudod.

Gizi (a térképen mutatja, hadarva mondja, de megakad és újra kezdi): Magyarországot határolja... északon Románia... délen... délen... délen pedig szeretett édes hazánk, Szibéria...

Margit: Nem Szibéria te, hanem Szerbia.

Gizi: Pedig hidd el nekem, úgy tudtam. Istenem, elfelejtettem. Most megyek haza és tanulom újra. Pedig játszani szerettem volna.

Margit: Pedig ne játszd, ajánlom, hogy tanuld meg jól, mert ami „nagy tudásu” tanítónk, megint orditozni fog, hogy azt mond-

ja: Te pites mátyár, hát megént csak nem megtánulnyi a főtrajzot? Csirhe mátyár... piszkos mátyár, pihá!

Gizi: De jól tudod utánozni azt a magyargyalázó frátert. Istenem, pedig nem is szabadna így beszélni róla, hiszen...

Margit (közbevág): Csak pártold drágaságom azt a...

Gizi: Nem pártolom, ne félj... Miért is pártolnám? Azért a sok-sok keserű könnyért, amelyet magyar testvéreink szeméből kihullajtat? Hiszen, ha elmondom otthon anyukának, meg apukának, hogy hogyan szid bennünket, magyarokat, az iskolában, az asztalra borulva sirnak és úgy szakad fel belőlük a hang fájon: Édes jó Istenem, meddig tart még büntető ostromozásunk. (Sirnak.)

Margit: Játszani akartál? Nevetni, örvendezni akartunk? s mi lett belőle? Sirás, tépelődés. Mi nem is vagyunk már gyerekek, Gizikém. A szomorú magyar sors mindnyájunkat megöregített: öreg gyerekek lettünk... öregek...

Gizi: De már szaladok is. Margitkám, mert későre jár az idő és nagyon jól akarom tudni a leckét.

Margit: Ne menj haza! Tudod mit, tanuljunk együtt. Jó?

Gizi: Nem bánom. Akkor hát kezdjük.

Gizi—Margit együtt: Magyarországot határolja nyugaton Ausztria, északon Csehország, keleten Románia, délen a mi szeretett édes hazánk, Nagy-Szerbia. (Gizi Szibériát mond.)

III. Jelenet.

Voltak, Jóska.

(Jóska, 10—12 éves fiú. Az alatt jön be, míg tanulnak.)

Jóska: Az, Magyarországot neked Szibéria fogja rögtön határolni. Miért nem vigyázol? Holnap megint bőgve mehetsz haza, mert (grimaszolva) megint „pides mátyárká“ leszel.

Margit: Én ezt nem tanulom meg. Én magyar vagyok, ha meg is kell tagadnunk most azt, hogy magyarok vagyunk!! Hát mondjátok, olyan vagyok én, mint egy kóborló, kártyavető cigány? Na mondjátok? (sirva.) Hát cigány vagyok én?

Gizi: Ne sirj, (ő is sir.) Nem vagyunk mi cigányok. Mi magyarok vagyunk.

Jóska (megelőki): De azért ne kiabálj annyira, még meghallják a katonák. Nem tudom, mi a csodát mászkál itt most ennyira? Szinte feltűnő. Én, gyerekek, valamit érzek a levegőben, aminek nem jó szaga van. Én mindent megérzek, azt tudjátok...

Margit: Igazad van, testvérkém. Most az egyszer majdnem igazat mondtál. Mindent kiszimatolsz. Jó kutya lettél volna, az bizonyos!

Jóska (visszafelel): Igazad van, testvérkém! Mint a jó kutya, megyek és szimatolni fogok a dolgok és szavaim igazságának az érdekében. (El.)

IV. Jelenet.

Voltak, Jóska nélkül,

Gizi: Tanuljunk Margitkám! Jaj, de semmi kedvem nincs hozzá. Milyen jó is azoknak a magyar gyerekeknek, akiknek édes szülőházájukról, drága magyar testvéreikről nem kell ilyen gyalázó dolgot tanulniok.

Margit: Tudod, ha a tanítóbácsi kérdez, én hogy fogok felelni? Mert megsugom néked, én bűnnek tartom ezeket a csuf dolgokat elmondani.

Gizi: Te is? Én is!

Margit: De, ha kérdeznek, felelni kell. Majd felelem a leckét és magamban ezt fogom hozzá gondolni: „Édes jó Jézuskám, ne haragudj reám, szegény kis magyar gyermekedre, hogy ilyeneket mondok arról az országról, amelyről azt szeretném világgá kiáltani: Legszebb ország Magyarország az egész világon! Boesáss meg nekem Jézuskám, de el kell ezeket a csuf rágalmazó dolgokat is mondanom, mert az is nagyon fáj ám szegény szívemnek, mikor azt ordítja a tanítóbácsi: pites mágyár. Édes jó Jézuskám, szeretem nagyon, de nagyon, a mi szegény... megcsönkitott... igazi magyar hazánkat. (Kívülről mozgás, lábcsiszolás.) Istenem, mi az?

Gizi: Hallod, mi lehet az?

V. Jelenet.

Margit, Gizi, Jóska.

(Jóska jön lihegve.)

Jóska: Hát gyerekek, amit én megérzek, annak mindig van valami alapja! Képzeltétek csak, amint megyek az utcán, hát rengeteg katonát látok, akik egyik házból ki-be járnak. Mi lehet itt? Nem tudtam meg semmit.

Margit: Na, látod, ez vagy te!

Jóska: Várj, amig elmondom. Egy ház előtt hallok ám, amint ordítja az az ördögébörbe bujtatott majomképű rác: Minden mátyárká kette órán belüle, motyója kezibe, nekije és mars hazája nekije. Másirozni fog innen minden áruló piszkos csűrbe bandája az a mátyárjának.

Gizi—Margit együtt: Jaj Istenem, ez borzasztó!

Jóska: Gyerekek, csak álltam. Még a lélegzetem is elakadt. Rohantam haza. Most itt vagyok. Mi lesz velünk? Hiszen akkor nekünk is... mennünk kell... mi is magyarok vagyunk...

Gizi—Margit: Magyarok, szegény magyarok.

Jóska: De nem baj! Gyerekek, menjünk és gyűjtsük össze kis motyónkat, hogy mire sor kerül a mi házunkra, készen legyünk a nagy utra. (Mindhárman el.)

VI. Jelenet.

Mama.

Mama (ruha tetszés szerint. Kezeit tördelve jön. A széket igazgatja, az asztalt rendezi, közben beszél): Jóságos Istenem, ki látod a mi rettenetes életünket, hát mit akarsz még tőlünk? Ó könyörülj már rajtunk, hiszen, ha vétettünk is ellened, már meg-szenvedtünk érte. A sárga földig meg vagyunk alázva. A büszke Árpád ivadékain hitvány martalócok bocskorai taposnak. Napról-napra kálváriát járunk, mert magyarok vagyunk... És most Istenem, ez mind nem volt elég? Kis hajlékunkból is ki akarnak kergetni! Földönfutóvá tesznek... Ezt nem bírom már... nem bírom... (Elfordul, zokog.)

VII. Jelenet.

Mama, Margit.

Margit (jön szomorúan, szemeit törülgetve): Anyukám, mondd, igaz? hogy... igaz... hogy...

Mama: Igaz... Látnod kislányom, a jó Isten azért terem-tette a magyart, hogy amennyi bánat, tövisszorosú és nehéz ke-reszt van a világon, azt mind, mind ő vigye fel vállán a Kálvá-riára...

Margit: Anyukám, messze van még a Kálvária?

Mama: Messze? Ki tudhatja azt kislányom. Senki más, csak a jó Isten.

VIII. Jelenet.

Voltak, Jóska.

Jóska (sir): Nahát! ez borzasztó, ez piszkosság... ez gyalá-zat... ez... ez...

Mama: Mi az? bántott valaki?

Jóska: Engem nem. De elmentem Végh Andrishoz, hogy el-kérjem tőle a nemzeti színű magyar zászlót, meg a szindarabos könyvet, meg minden felszerelést.

Mama: Milyen felszerelést?

Jóska (zavarban): Hát... hát... már most megmondha-tom. Ma van március 15-e. Magyarországon ma mindenhol, ahol magyarok laknak, ez az egy gondolat él és zeng a szent fogadás és eskü, hogy: Rabok tovább nem leszünk!

Mama: És mit akartok?, édes kis magyar virágszálam?

Jóska: Meg akartuk ünnepelni a 48-as szent napokat. Foga-dalmat akartunk tenni a szent „lobogóra“ (mutatja), hogy ha kell, hát meghalunk, de nélküle élni csupa keserűség, bánat, amelynek a neve: Szent magyar szabadság. Igen, ezt akartuk! Ezért kértem Andristól az ünnepre való felszere-lést. Már minden nálam volt, amikor hat martalóc jött és így

beszél: Kettye órán belüle, az egész bágáznak motyója kezibe és mars pites mátyárjának, márs pites házájába.

Mama: Borzasztó! Na és?

Margit: És meglátták nálad a zászlót, levente-sapkát és ned is: mars hazája nekije.

Jóska: Mondom, hogy engem nem bántottak. Hanem Végh bácsi megkérdezte, hogy mondják kérem, hát mi az én bűnöm? Miért kell itthagynom házam, földem, mindenem, az őseim sírját is, mikor mindent dolgos két kezem munkájával szereztem. Erre a katona így ordított: Kuss, maga te ne ugassa nekinkje!

Mama: Jaj Istenem!

Jóska: Végh bácsi azt mondta, hogy ő nem ugat. Erre neki estek. Ülötték-verték, rugták. Jaj, Istenem, a gyerekek sikítottak, jaj, jaj, ne bántsák apukát. Végh néni elájult. (Sirva.) Jaj, még most is látom, most is hallom, hogyan sírnak, jajgatnak. Jaj, de rossz rágondolni is... (Mind sírnak, szemüket törülgetik.)

Mama: Gyerekek, bizzunk a jó Istenben, ő a mi Atyánk és az atya, nem hagyhatja el bajbajutott gyerekeit. Imádkozzunk, édes gyermekeim. Imádkozzunk. (A két gyerek összeszeti két kezét. Mama pedig magához öleli őket. (Halkan énekel.) Bus magyarok imádkoznak, stb. (Az énekből egy vagy két versszakot lehet, tetszés szerint.) Most pedig megyek, édes gyermekeim, intézkedni, hogy készen várhassuk az ítéletet, mely hajléktalanná teszi a sorsüldözött magyart. (Sirva el.)

Jóska: Én is megyek, mert még sok elintézni valóm van. (El.)

Margit (a térképét hajtogatja): Nem tudom, ez bűn-e, de a lelkem úgy örül, a szívem úgy dobog, úgy ver és egyre csak azt zengi, hogy nem kell holnap Kropacsek tanító bácsinak elmondani édes hazájának, az ő dicső Szerbiájának főtrajzát. Ha magyar hazámba érek, a legelső lesz elszavalom úgy, hogy az egész világ meghallja azt, hogy

Magyar vagyok, magyar, magyarnak születtem
Magyar nótát dalolt a dajka fölöttem.

Ó, én annyi, de annyi szép könnyfakasztóan gyönyörű verset és magyar nótát tudok. Tudom azt is, hogy:

Piros hajnal, fehér álm, zöld remény. (Vagy más dal.)

IX. Jelenet.

Voltak, Gizi.

Gizi (utrá készen, kis táská a kezében): Szervusz!

Margit: Hova készülsz? Haza?

Gizi: Hazal... Fáj, hogy ilyen körülmények között lehet csak hazamenni. Haza... A mi magyar hazánkba, mely után úgy epedtem. Esténként, mikor becsukott ajtók mögött csendes bé-

kességben együtt ült a család, édesapám másról sem tudott beszélni, csak az ősi magyar földről. Most, hazamegyünk. Haza...

Margit: Haza. És tudod-e Gizikém, hogy éppen akkor érünk haza, amikor millió és millió magyar testvér ajakán fog zengeni a dal, hogy: Turul madár szállj, sehol meg ne állj, vidd el a mi üzenetünk, lesz még magyar nyár. Lesz még kikelet. Gizikém! én olyan boldog vagyok. Ma március 15-e van és a magyar testvéreimmel együtt fogom lengetni a magyar zászlót. Nézd ezt a zászlót, évek óta csak dugdosom, csak rejtegetem és nemsokára szabadon, bátran lengethetem. (Lengeti a zászlót.)

Gizi: Nemsokára, még ma, március 15-én, talán éppen abban az órában, mikor Petőfi Sándor elszavalta a Talpra magyarjád, talán pont abban az órában lengethetjük közösen a zászlót (zsebéből zászlót vesz elő) és gondolatban követhetjük a költőt, hogy „Esküszünk, esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk!”

Margit: Esküszünk! Esküszünk!

Gizi: Tudod Margitkám, csak neked mondom meg, nem tudom bűn-e, de a szívem, lelkem úgy örül, úgy ver és egy ütemre mondja, nem kell holnap Kropacsek tanítóbácsinak elmondani azt a magyar nemzetet rágalmazó leckét.

Margit: Nem, nem, soha! Majd otthon, az igazi hazánkban tanuljuk a való igazságot, ha fájdalmas, akkor is. De igazságot tanulunk...

X. Jelenet.

Voltak, Mama.

(Mama—Jóska jönnek együtt. Szomorúak, de Jóska örül is.)

Mama: Kislányaim, ütött az óra. Édesapád Margitkám, már meghozta a kiutasító parancsot. Hontalanok lettünk. Utra kelünk, mint a költöző madarak. Elmegyünk új fészket rakni. Magunkkal innen csak a hitet és a reményt visszük, hogy igazságot fog tenni az Isten ezeréves nemzetén, melyet oly sokszor sujtott, hogy öntudatra ébressze. Hisszük, hogy nemsokára megszületik az új Nagy-Magyarország és kálváriajárásunk véget ér.

Gizi: Isten veletek rabságban sinylődő magyar testvéreink.

Jóska: Bizzatok a jó Istenben és Magyarország feltámadásában.

Margit: Mielőtt elmennénk, jó anyácskám, bucsuzóul énekeljük el a mi bánatunkat sirató szép dalunkat:

Amerre a fecskék szállnak. (vagy más irredenta ének.)

(Kívül lárma, dörömbölés, kiáltozás.)

Mama: Hát Isten veled, szülőházam... Isten veled, te kis falu... édesanyám, édesapám sirja... Isten veletek... de nem örökre! Nem: a viszontlátással!

S Z Ü L Ő I É R T E K E Z L E T

Megbukott a fiam!...

Jó erről beszélgetni ilyenkor, a pályaválasztás előtt.

Ez bizony előfordulhat a legjobb családban is. Beszéljünk hát róla, miért bukott meg a fiam, egyáltalában miért buknak a fiúk, leányok az iskolában?

Vajamelyik nap meglátogattam egyik tanítványom szüleit, akik különben régi jó ismerőseim is egyuttal, azonkívül, hogy gyermekük hozzánk jár az iskolába, — nőha a német nem igen kötötte le a figyelmét.

Mielőtt még beléphettem volna, nyílt az előszoba ajtaja és a következő beszélgetésnek lettem — akaratlanul is — fültanúja:

— Vigyázz, nagyon vigyázz, kicsi fiam, ha a fordítást kérdezi a tanár ur, különösen a szavakra vigyázz...

— Jó, jó Anyukám, csak bizd rám és ne félj!

Az ajtó becsukódott, a fiu nekivágott az iskolának, én meg beléptem az előszobába.

Ahogy a belső szobába léptem, ott találtam a ház urnőjét — a másik fia mellett, egy könyv fölé hajolva...

Mi lehet ez? Gondoltam magamban, hogy ennyire el vannak foglalva mindketten s még a belépésem sem zavarja meg őket.

Közelebb érve látom, hogy a mama és fia együtt tanulnak valamit.

— Na, nagyságos asszonyomnak ugyancsak kijut a jóból. Az egyik fiát most küldte el nagy jóakaratu figyei mezzetessel, a másik már azonnal befogja a tanuláshoz. Hogy bírja ezt idővel és türelemmel?

— Mit csináljak? A nagyobb fiam nem bírja a németet, ez — itt a kisebbre mutatott, — ez meg nem bírja bevenni a latint. Kell valakinek foglalkozni velük. Az uram nem ér rá. Különben is ideges már ezektől...

Hát így állunk? — ültem le közéjük. Tehát az iskolában tekintettel kell lenni a lecke feladásakor arra is, hogy mennyit bír a mama? Szóval a mama nemcsak drukkol a fiaért, hanem még velük tanul is! Na, ez szép dolog. Asszonyom.

A háziasszony kiküldte fiát játszani s mi ketten maradtunk.

— Valóban úgy van, ahogy tanár ur mondja. Igazán nem nehéz ezek után eldönteni, ki fél jobban a vizsgától, a gyermek, vagy a szülő. Mert a tanár urak nem tudják, amikor beírják a négyest, hogy azt tulajdonképpen kinek adják. A tanároknak az négyes csak egy statisztikai adat, egy szám a tanári notesz megfelelő rubrikájában, de nekünk — gyermeknek és szülőnek egy élő, eleven szám, amely élő szörnyeteg, karmai vannak és nemcsak a gyermekek szívét, önértetét, reménységét marja meg,

hanem a szülő lelkébe is belemar. Igen, tanár ur, ne haragudjon, kimondom nyíltan, a négyest mi kapjuk, — jelen esetben én és nem a gyermek, hanem én, akinek házi dolgaim mellett, a fiam ruhájának stoppolása és foltozása mellett még arra is gondolnom kell, hogy jaj, ma nem felelt-e négyesre a fiam? És ha igen, — hát nekem gyűlik meg azzal is a bajom. Pedig, higgye el, tanár ur, nincsen nap, hogy óráról-órára végig ne drukkoljam az egész délelőttöt a fiaim miatt.

Háziassszonyom egészen belemelegedett s tovább folytatta:

— Pedig tudja, mit jelent nekünk, szülőknek, az a négyes, amelyet a bizonyítványában hoz haza a fiunk? Egy esztendő! Egy egész év rettenetes munkáját, amely füstbe ment! Egy esztendő nagy idő, tanár ur! Egy év alatt meg lehet őszülni és meg lehet halni is. Hány korán kelés, hány reggeli fölkelés, leckeismétlés, hány átdrukolt és izgult délelőtt, hány tanulással áttöltött délután és este, és éjszaka van egy esztendőben! A gyermek a szemünk láttára fejlődik, reményeit elénk tárja, s mi hozzáfűzzük a magunk reményeit is. A leckékből nem a görökkerzsa háboru, nem a római-pun háboru bontakozik ki, hanem egyedül egy végbizonyítvány, vagy a diploma. A tanár noteszében a jeles vagy az elégséges egy hivatalt jelent, kinyílik egy gyár kapuja, fölvesznek egy fiut a katonaiskolába, a szekunda pedig leereszt egy sorompót, bezár egy kaput, bilincset rak a lépni akaró lábra, a munkára vágyó kézre. S jelenti egy esztendei munka ujrakezdését. Pedig, jaj, de nehéz a reménység megtépett zászlóját befoltozni, újra lelkesedni, újra és újra megjárni, azt az utat, amikor pedig minden perc oly drága, hiszen mások tolakodnak elénk, mások surranak be a gyár kinyílt kapuján, másokat vesznek fel a katonai iskolába. Így van ez, kedves tanár ur, de ugye, nem haragszik őszinteségemért?

— Hogy haragudnék, nagyságos asszonyom. Az édesanyára még akkor sem szabad és lehet haragudni, ha nincs igaza. Önnek pedig, nagyságos asszonyom, sokban igaza van.

— De gondolja csak meg kérem, hogy a tanár is ember, akinek szintén lehet egy, két gyermeke, aki iskolába jár. Így tehát a tanár is éppen úgy tudja azt, mint Asszonyom, hogy a tanári notesz nemcsak adatok gyűjteménye, hanem, hogy a számok mögött eleven élet pezseg, akarat feszül, cél világít s egy-egy négyes tragikum forrása lehet.

Abban is teljesen igazat adok Önnek, hogy a tanár ne csak az iskola négy fala között vizsgáztassa a diákokat, hanem pillantson be a családba is, amely a gyermeket az iskolai párviadalra kibocsátotta magából.

A tanárnak nemcsak a diákokat kell vizsgáztatni, hanem a szülőt is, akinek a munkája, gondoskodása, szeretete föltétlenül nyomol hagy a leckén, amelyet a gyermek megtanul vagy nem tanul meg. Az egész gyermeket kell osztályozni összes rekvizitumaival együtt; be kell pillantania a pedagógusnak a tár-

sadalmi kulisszák mögé is, mert ítélete — jelese vagy elégtelenje — csak akkor lesz teljesen igazságos.

A gyermeket nem lehet függetlenül vizsgálni attól a talajtól, amelyből szelleme táplálkozik. Az élet ezerféle föltétele mind tekintetbe veendő ott, ahol összefüggést keresünk a végzett munka s az eredmény között.

Igaza van, nagyságos asszonyom, amikor a szülő szempontjainak is szerepet kíván az osztályozásnál. A négyessel talán elintézte a tanár az ön fiát, mint igazi problémát. Rosszul felelt — megbukik, — menjen más pályára vagy ismételje meg az osztályt! Az édesanya s az apa problémája azonban ezzel nincs megoldva. A gyermek az iskola színpadjáról eltűnik, de a családban marad. S kérdőjelek veszik körül magábaroskadt alakját: Mi lesz most veled? Inasnak adjalak? Ujra nekivágysz a már régigszenvedett kálváriának?

A gyermek nemcsak iskolai adat, névsor, százalék, hanem egyszersmind egy család szemefénye, egy apa és anya életének folytatása; nyereség vagy teherterhelés a nemzet bonyolult közösségében. De mindenekelőtt hús és vér, test és lélek, szív és agy, két kéz, amely még a szalmaszálba is kapaszkodik, ha baj van.

— Hát nincs igazam, tanár ur, látja, maga is elismeri, hogy nem szabad olyan könnyelműen osztogatni azt a négyest, amikor egy gyermek jövőjéről, életéről van szó.

— Elismerem, hogyan ismerném el, nagyságos asszonyom. De önnek is el kell ismernie és be kell látnia, hogy az a tanári ítélet alapján kiszabott négyes még nem akadály, csak minősítés. Nem az a baj, hogy a tanár négyest ad s elbuktatja az ön fiát, asszonyom. Ott van a baj gyökere, hogy ön, mint szülő, helytelenül értékeli a fia képességeit s nem neki való pályára kényszeríti. A szülő legtöbbször elképzel egy hivatalt, egy pozíciót, amelyet gyermekének szánt, aztán arra akarja rávenni a tanárokat, a rokonságot, minden összeköttetését, hogy fiát erre az állásra alkalmassá tegyék. Ki akar kényszeríteni a sorstól, az iskolától s gyermekétől egy végbizonyítványt, egy diplomát, amely följogosítja önt arra, hogy fiának azt a szem előtt tartott célul tűzött állást, pozíciót követelje. Ezért drukkol ön, asszonyom, s nem azért, hogy a fiában rejlő energiák, képességek valóban kibontakoznak-e?

Ha ön első és legfontosabb kötelességének tartaná fia megismerését, s ha az volna célja, hogy képességeinek, tehetségének megfelelő nevelés által kialakítsa benne a harmonikus lelkű elégedett embert, akkor nem kellene minden nap és minden délelőtt annyit izgulnia és drukkolnia fiai helyett. De ön, asszonyom egy társadalmi előítélet rabja.

Azt gondolja, hogy az ön fiának okvetlenül középiskolát kell végeznie, mert ez hozzátartozik családi hagyományaihoz. Szégyennek tartaná, ha fiából „csak” jó iparos vagy kereskedő le-

hetne. S ezért korholja, kényszeríti fiait, kiket ez a kultúra egyáltalában nem érdekel.

És — mondja, nagyságos asszonyom, — miért izgul a fiaiert, amikor ott görnyednek szegények az iskola padjaiban és próbálják magukat fegyelmeztetni a bizonyítvány érdekében? Nem gondol arra, hogy ez fiainak egyáltalában nem válik hasznukra? Ha ők nem érzik magukban azt a képességet, ami a német, vagy latin nyelv tanulásához szükséges, ellenben kitünően értik a földrajzot és a magyart, a számtant és a gazdaságtant, miért erőlteti mégis, asszonyom őket olyan pályára, amihez sem kedvük, sem tehetségük nincsen és irtóznak minden, e pályára előkészítő tanulástól is? Ha ön, asszonyom, a fiait tehetségüknek és hajlamaiknak megfelelő iskolába adná, önnek sem kellene többé drukkolnia és izgulnia itthon minden délelőtt, de fiai is sokkal jobb kedvvel mennének az iskolába, mert kedvüket találnák abban a munkában, amit ott végeznek. És elvégre melyik a fontosabb: fiai boldogulása, vagy az — önök által kitűzött cél elérése, még akkor is, ha fiainak ahhoz egyáltalában sem kedve, sem képességei nincsenek.

Igaza van, nagyságos asszonyom, abban, hogy a tanár ne buktasson meggondolatlanul. De nem gondolt arra még soha, asszonyom, hogy a tanár is ember, akinek családja van legtöbbször és gyermekei, aki esküt tett hivatása legjobb és leglelkismeretesebb betöltésére, s nem gondolja azt, hogy a tanár a maga gyermekét látja még abban a diákban is, akinek kénytelen volt négyest írni a bizonyítványába... A négyeseknek és bukásoknak bizony, asszonyom, legtöbbször a szülők az okai, mert nem ismerték fel gyermekeik képességeit.

Ha neki való iskolába iratják be gyermeküket, ahol a fejlődő lélek rátalál önmagára, akkor nem kell félni többé a négyesektől és a szekundától, mert fia lesz az, aki megnyugtatja majd, hogy ne izguljanak érte, mert szeret iskolába járni.

Ezért fontos a gyermek ismerete, különösen a pályaválasztás nagy kérdése előtt.

ZENÉS TORNAGYAKORLATOK

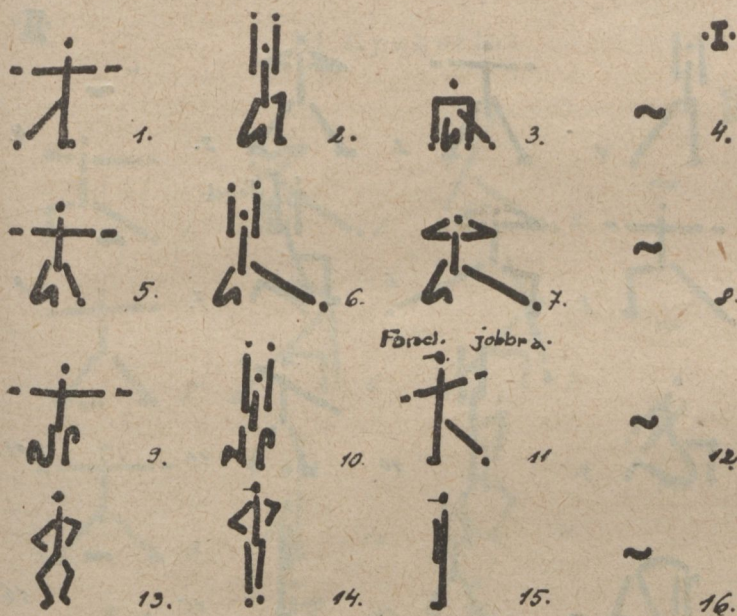
Szabadgyakorlatok

Összeállította: Szilágyi Gyula áll. polg. isk. tanár,
testnevelő tanár.

(Zenéje: Pándy: Magyar tornászinduló.)

I. Gyakorlat.

1. Jobb lépőállás hátra, páros karlendítés oldalsó középtartásba. (Tenyer le.)

2. Térdelés a jobb térdre (jobb láb a bal boka mellett), páros karlendítés magastartásba. (Tenyer be.)

3. Törzshajlítás előre (ujjak a talajon) és bal lábnyújtás hátra, jobb térdelő fekvőtámaszba.

4. Javító mozgás.

5. Törzsnnyújtás és páros karlendítés oldalsó középtartásba (a lábak maradnak az előbbi helyzetben.)

6. Páros karlendítés magastartásba, balláb nyújtás oldalt.

7. Páros karhajlítás tarkóra.

8. Javító mozgás.

9. Páros karlítás oldalsó középtartásba, ballábemelés jobb térdelő helyzetbe.

10. Páros karlendítés mély- és mellső középtartáson át magastartásba, balláb nyújtással jobb lépőállás hátra.

11. Negyedfordulat jobbra a jobbtalpon, bal lépőállás oldalt, páros karlendítés oldalsó középtartásba (jobbkar mellső közép- és mélytartáson át.)

12. Javító mozgás.

13. Balláb zárással hajlitott állás, páros karhajlítás tarkóra.

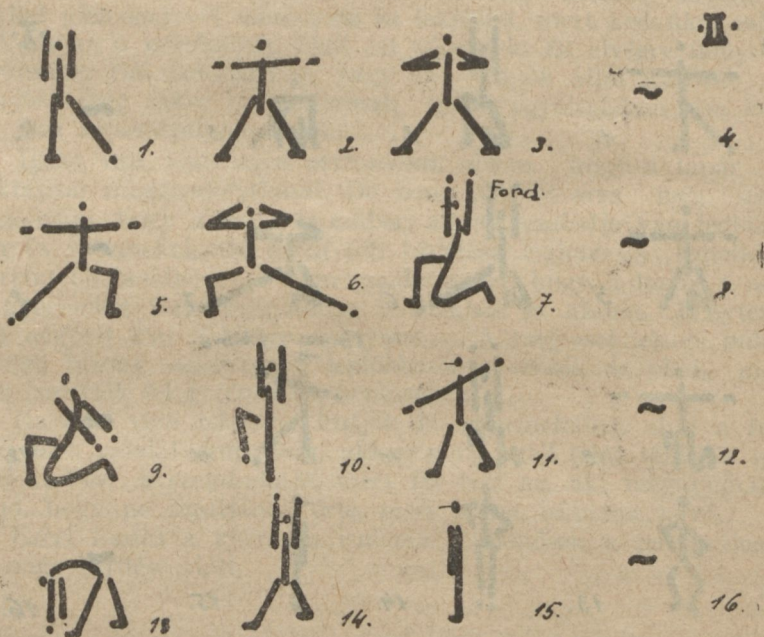
14. Páros lábnyújtással lábujjállás, páros karhajlítás csipőre.

15. Alapállás.

16. Javító mozgás.

(Lásd I. rajz.)

II. Gyakorlat.

1. Bal lépőállás oldalt, páros karlendítés magastartásba. (Tenyér be.)

2. Bal terpeszállás oldalt, páros karlendítés oldalsó középtartásba. (Tenyér le.)

3. Páros karhajlítás tarkóra.

4. Javító mozgás.

5. Bal támadóállás oldalt, páros karlítés oldalsó középtartásba.

6. Térdhajlítás cserével jobb támadóállás oldalt, páros karhajlítás tarkóra.

7. Negyedfordulat jobbra, térdelés balterdre, páros karlökés magastartásba. (Tenyér be.)

8. Javító mozgás.

9. Páros karlendítés középtartáson át magastartásba, jobb lábnyujtással bal térdemelés.

10. Páros karlendítés mellső középtartáson át magastartásba, jobb lábnyujtással bal térdemelés.

11. Páros karlendítés mellső középtartáson át oldalsó középtartásba, bal lábbal terpeszállás oldalt.

12. Javító mozgás.

13. Páros karlendítés magastartásba, egyidejűleg törzshajlítás előre.

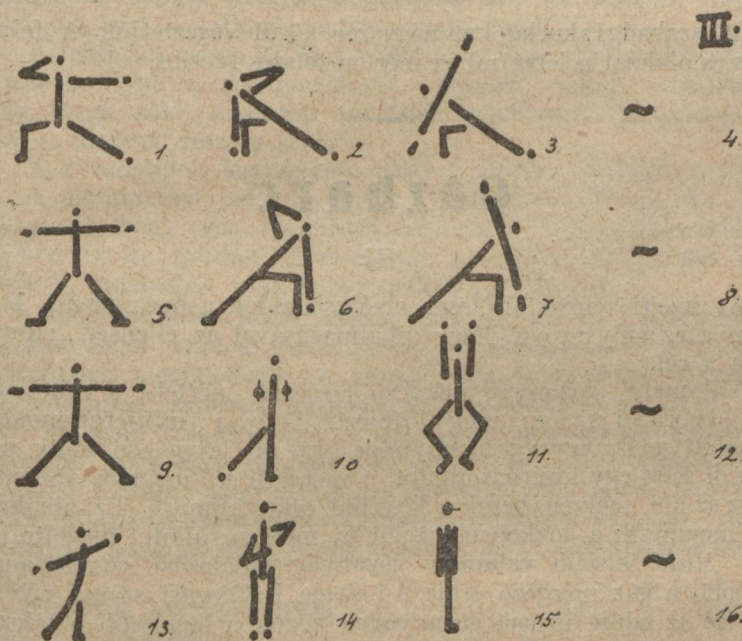
14. Törzsnyujtás, karok magastartásba. (Tenyér be.)

15. Alapállás a ballábbal.

16. Javító mozgás.

(Lásd II. rajz.)

III. Gyakorlat.

1. Jobb támadóállás oldalt, jobb karhajlítás tarkóra, bal karlendítés oldalsó középtartásba.

2. Törzshajlítás jobbra, kartartás csere.

3. Bal karnyujtás oldalsó középtartásba.

4. Javító mozgás.

5. Törzsnyujtás és térdnyujtással nagy terpeszállás, karok oldalsó középtartásba.

6. Bal térdhajlítással bal támadóállás oldalt, törzshajlítás oldalt, jobb karhajlítás tarkóra, balkar oldalsó középtartásban marad.

7. Jobb karnyújtás oldalsó középtartásba.
8. Javító mozgás.
9. Törzsnyújtás és térdnyújtással nagy terpeszállás, karok oldalsó középtartásba.
10. Páros karlendítés mélytartáson át mellső középtartásba. (tenyér be), jobb lépőállás oldalt.
11. Jobb lábzarással hajlitott állás, páros karlendítés mély és oldalsó középtartáson át magastartásba. (Tenyér be.)
12. Javító mozgás.
13. Negyedfordulat a jobb talpon balra, bal lépőállás oldalt, páros karlendítés oldalsó középtartásba. (Balkar mellső, mélytartáson át.)
14. Balláb zárás, páros karhajlítás mellhez. (Tenyér le.)
15. Alapállás.
16. Javító mozgás.

(Lásd. III. rajz.)

(A szabadgyakorlatokat négyszer körül végeztetjük. A felvétel és alakzat a létszámhoz mértén tetszés szerint.

G á z h a r c

III.

Az ingerlő gázoktól élesen elválasztandók a mérgező hatású gázanyagok. Ezek alkalmazásával az ellenség elpusztítása a cél.

Valamely gázanyag mérgező erejének mértéke a minimális halálozási szám, mely kifejezi, hogy a milligrammokban megadott gázanyag mennyisége egy m^3 levegőben hány perc alatt öl meg egy kísérleti állatot. A mérgező erő megmérésére szolgál az az idő, melyen belül a kísérleti állat kimulik. Ez alkalommal megméri a gázkoncentrációt is, mely az állatot megölte.

Minél kisebb valamely gázanyag halálozási száma, annál nagyobb a gáz mérgező ereje. A foszgén halálozási száma például 450. Ez az eddig ismert gázanyagok között a legkisebb halálozási szám, miáltal az eddig ismert összes gázanyagok közül a foszgén mérgező ereje a legnagyobb. Hogyan számítjuk ki a halálozási számot?

Például $1 m^3$ levegőben 15 mgr. foszgén, 30 perc alatt öli meg a kísérleti állatot.

Közönséges arányszámítás alapján $15 \times 30 = 450$.

A halálozási szám egymaga nem fejezi ki a harci gáz mérgező erejét. A harci gáz mérgezési lehetősége annál nagyobb ugyanis, minél kisebbek azon figyelmeztető jelek, amelyek a gáz jelenlétét elárulják.

Legnagyobb mérgezési lehetősége van a szintelen-szagtalan gázoknak, mert jelenlétüket semmisen árulja el, miáltal a védekezési rendszabályok vagy elmaradnak, vagy későn alkalmaztatnak.

A GÁZANYAGOK TULAJDONSÁGAI.

Minden harci gáznak van egy tudományos és egy harci neve. A tudományos név a kémiai összetételt fejezi ki. Például a Lost tudományos neve:

B. B.-dichlor-diaethyl-sulfid,
vagy a ugynevezett Per. anyag:
perclor-hangyasav-perclor-aethylester.

A harci név rendszerint a gáz tulajdonsága, vagy alkalmaztatási helyétől ered s országoként különböző. A Lostot például a franciák „Yperit”-nek nevezték el, mivel a németek Ypernnél alkalmazták ellenük először. Ugyanezen gázt az angolok „Mustárgáz”-nak hívták, különös mustár szaga miatt.

A fenti két néven kívül a világháboruban egy harmadik elnevezése is divott a gázanyagoknak. Ilyenek voltak a különböző (kék, sárga, zöld) keresztres lövedék megjelölések. Ez azonban főként a tűzérzés részére szolgált.

A gázanyagok legnagyobb része a szerves anyagok osztályába az ugynevezett szénvegyületek csoportjába tartozik. Ez onnan származik, hogy ezen vegyületek fejtik ki a legnagyobb hatást az élő szervezetre, miután felszívódásuk az emberi szervezetbe könnyebben lehetséges, mint a szervetlen vegyületeké.

A világháboruban kb. 80 gázanyagot próbáltak ki a harcoló felek, melyekből mintegy kettő bizonyult alkalmasnak és huzamos használatra megfelelőnek. A világháboru befejeztével a harcigázok hatalmas számban fejlődtek tovább, tekintve azonban, hogy ezen anyagok tulajdonsága és összetétele minden államnak legféltebb titka, nem ismereteseek. Azért csak a világháboruban használt három legfontosabb és leghatásosabb típust ismertetem alább. Általában ezek voltak ugyszólván minden harcigáz szülői s valószínű, hogy az esetleges új gázok is az ő családfáikból fognak eredni.

E három harcigáz-típus:

1. Foszgén,
2. Lost,
3. Clark.

A foszgén és rokonai a fojtógázok csoportjába tartoznak; a légző utakat, különösen pedig a tüdőt támadják meg és fulladásos halált okoznak.

A terephez jól tapadó, könnyen illanó, támadógáz. Foszgén előkészítés után a gyalogsági támadás ugyszólván azonnal megindulhat.

Egyike a legerősebben mérgező gázanyagoknak: 15 milligramm

1 m³ levegőben 30 percig belélegezve halált okoz. Mérgezési lehetősége rendkívüli nagy, mert kevésbé izgatja a szemet és a nyálkahártyákat, ezáltal jelenléte nehezen állapítható meg. Midőn pedig már oly töménységben fordul elő, hogy szemünk, vagy orrunk által észlelhető, akkor már a halálos koncentráció megtörtént.

Egyszerűen és nagy mennyiségben előállítható, tehát igen fontos harcigáz. Acél lövedékekbe betöltve, a lövedék vasanyagát nem támadja meg. Letöltése rendkívül egyszerű; a világháboruban rendszerint a harc vonal mögött végezték. A foszgén és rokonai képezték a világháboruban az úgynevezett „zöldkeresztes”-lövedékek töltő anyagát.

A foszgén savanyú kémhatású vegyület; ellene tehát meg lehet könnyű a védekezés. Legfontosabb ilyen védőanyag, mely a foszgént megköti, a Hexamin, vagy „U” anyag, mely a mi bététjeinkben is fontos alkatrész. A foszgén elleni könnyű védekezésből kifolyólag rendszerint meglepetésszerűleg és nagy tömegben dobták az ellenségre, hogy azt készületlenül találja. A foszgén lövésnek egy másik módja az volt, hogy először oly orgáló (ingerlő) anyagot lőttek, mely az ellenséges gázvédő eszközökön áthatott — ez volt a később említendő Clark — s ellenállhatatlan trüszkölésre ingerelve a harcosokat, gázvédő eszközeik levételére kényszerítette őket. Ekkor lőtték a második hullámban a foszgént az ellenségre. Ez volt az úgynevezett tarka lövészet.

A foszgén mérsékelt erősen elsődleges hatása után kb. 5–6 óra múltán fejlődött ki a rendkívüli erős, leggyakrabban halálos végű másodlagos hatása. Ennek ismerete azért fontos, mert a másodlagos hatás annál súlyosabb, minél jobban megerősíteti a foszgéntől megbetegedett egyén szervezetét.

A Lost-ot az elmúlt világháboruban a „gázok királyának” — nevezték, mert hatásában fölülmúlta az eddig ismert összes gázokat. Lost-támadás után a megbetegedett harcosok százaléka gyakran meghaladta a 80 százalékot is.

Szintelen (egyes összetételei gyengén sárgás) folyadék, melynek gőzei ugyyszólván szagtalanok: tiszta állapotban gyengén a mustárra emlékeztetnek. Magas forrponton igen kevésbé illó, tehát tipikusan maradógáz, mely védekezésre rendkívül alkalmas. Kémiai állandósága nagy, olyannyira, hogy a terepen kedvező körülmények között napokon át, sőt volt rá példa, hogy több hétig is megmaradt anélkül, hogy hatásából vesztené. Élettani hatása az egész test felületére kiterjed s az összes szerveket megtámadja. Tipikus sejtmeleg, mivel a sejtek osztódását megszünteti, vagyis sejtihalált okoz.

A világháboruban a nyugati harc téren csepp- és gőzformában alkalmazták. Cseppfolyós alakban gránát, vagy aknába töltve lőtték az ellenség fölé, honnan esőhöz hasonló cseppekben hullt alá. Másik használati alkalmazása szerint külön e célra szerkesztett lövedékből, annak felrobbanása után gőzzé válva árad szét.

A cseppforma Lost azért rendkívüli veszélyes, mert a bőrre

kerülve kiütéseket, nehezen gyógyuló, égési sebhez hasonló bőrbetegedést idéz elő, mellyel harcolni lehetetlen. A Lost e hatását elősegíti, hogy nágy mértékben tapad a bőrhöz s a bőrön keresztül igen rövid idő múlva felszívódik. A fertőzés pillanatától számított 3 percen belül még organikus oldószerekkel (pl. széntetrakloriddal) eltávolítható, 15 perc alatt azonban a bőrön át felszívódik. Mérgező hatását fokozza azon körülmény, hogy a Lost csöpp fájdalmat nem okoz (az érzés olyan, mintha olaj csöppegne a kézre) s a hatás nem nyilvánul meg azonnal, hanem csak néhány (rendesen 5—6) óra múlva keletkezik égési sebhez hasonló hólyag, mely tovább gennyedve, csak hosszú és lelkiismeretes orvosi kezeléssel gyógyítható. A gennyes hólyag tartalma szintén fertőző!

(Folytatjuk.)

Hrabák István.

Gyakorlati fogások és eljárások

A földrajztanításban általában használatos módszer az utaztatás. Felültetjük a gyermeket a képzeletbeli vonatra és elmondattjuk vele, milyen állomásokra érkezik, mit lát, miről nevezetes a hely stb.

Van ennek az utaztató-módszernek egy változata, amely a gyermeki képzelet segítségével nemcsak az egyes városokat és azok nevezetességeit láttatja meg a tanulóval, hanem annál többet, sokkal többet.

A gyermek mesevára lelke akkor a legboldogabb, ha alkalmat adunk neki az elképzelésre. Ez a munka nemcsak gyönyörűség lesz a gyermekek számára, hanem érdeklődésüket is állandóan ébrentartja s a tantárgyat megszeretteti velük. Hogyan történjék ez?

Utazzunk el most gyermekek, hazánk északi hegyvidékére! És a sok gyermek már is boldogan mutatja a térképen a haladás irányát, hogy merre is menjünk. Amikor aztán odaértünk már a hegyek aljához, így szólok hozzájuk:

— Most pedig hunyjátok be a szemeteket, gondoljátok magatok elé a vidéket és mondjátok el, mit láttok?

Most aztán hagyjuk őket beszélni. Egyik is mond valamit, mit lát, a másik is, így összetevődik egy kép, amit maguk rajzoltak maguknak.

Azután előveszünk egy szemléltető képet, amely az illető tájegységet mutatja be, lehetőleg színes képen, s megfigyeljük annak minden részletét. Amikor így kiegészítettük a gyermekek hiányos elgondolásait, újra behunyják szemüket és ráirányítjuk a figyelmet arra, képzeljék el, milyen lehet ez a táj télen? Ha alkalom kínálkozik rá, egy-egy kis történetet is elbeszélünk, vagy

ha a gyermekek tudnak ilyet, mondják el ők. Azután azt beszéljük meg — szintén elképzeléssel — milyen lehet ez a vidék nyáron? Milyenek a hegyek? Kik járnak az erdőkben, mit csinálhatnak? Közben a térképet is meg-megnézzük, amikor egy vidéket bejártunk. Szóba kerül itt a vidék növényzete, állatai, a lakosság ruházata, foglalkozása, esetleg a városok látképe, házai, milyen a lakosság élete, mit csinálnak, hogyan keresik meg mindennapi kenyerüket, milyen a bányák, hogy mennek le oda stb. Hol dolgozzák fel a bányából felhozott ércet, mire használják őket, hogyan szállítják le a fákat? Milyen folyók folynak az Alföld felé, hol folynak?

Amikor az anyagot így már átvettük, akkor következik a megerősítés, számonkérés. Ez az összefoglalás már könnyen megy, mert nem száraz adathalmazt kaptak a gyermekek, hanem élményeket, megismerkedtek a tájegység életével, hangulatával. A megerősítést elősegíthetjük úgy is, hogy az egy vármegyébe tartozó helységneveket csoportonként leírva, mindenik név után oda-rajzoljuk a helységet jellemző nevezetességet. (Még jobb lesz ez akkor, ha magát a térképet — természetesen csak nagyon leegyszerűsített vázlat formájában — rajzoljuk meg és az ott feltüntetett városok és községek neve mellé rajzoljuk oda nevezetességeiket néhány vonással.) Így például Herenc mellé egy porcelláncsészét vagy tálat, Tokaj mellé egy szőlőfürtöt, Verpelét mellé egy dohánylevelet, Ujfehértó mellé egy fej káposztát és burgonyát, Mezőkövesd mellé egy matyó-terítőt, Diósgyőr mellé gyárkéményes épületet a fürdők mellé egy teknőt, vagy fürdőkádat rajzolunk.

De felhasználhatjuk az elképzeltetést más tárgyaknál is, mindig hálás és a gyermekek öntevékenységet fokozó, figyelemüket lekötő, élvezetes órákat szerzünk nekik, amellet a tanítási anyag elsajátítása is jobban sikerül, mivel a pusztán észbeli megtartás helyett itt a képzeletet is igénybe vettük.

K. Gy.

Irodalom

A tanító tanácsadója

Az iskolai nevelő-tanító munka megkívánja, hogy a tanító minden nap és minden órára teljesen felkészülve lépjen tanítványai közé. Nem kell ezt hangsúlyozni, hiszen a lelkiismeretes tanító eddig is megtette ezt minden biztatás nélkül is. Most azonban, hogy az Iskolafelügyelők részére kiadott Utasítás napvilágot látott, s abban rendelet jelent meg a tanítási vázlatok készítéséről, igen sok tanító — különösen a tanyai vagy községi-ekre gondolunk itt elsősorban — kerül abba a helyzetbe, hogy nem tud haladni a kor követelményeivel. A vázlatokat elkészíti ugyan szorgalmasan, de azokban semmi haladás, semmi az élet-

hez, annak gyors iramu haladásához mért továbbfejlődés nem lesz, mert nem is lehet. Hol, melyik falusi vagy tanyai iskolában áll a tanító rendelkezésére megfelelő szakkönyvtár, ahonnan a legújabb adatokat, az egyes tudományágak legújabb megállapításait magáévé tehetné? De ugyanígy nem jut kezeügyébe a legújabb népszámlálási adatokat tartalmazó mű sem, s tanítja továbbra is az elavult, régi adatokkal telt földrajzot, stb.

Ezeket a bajokon akar segíteni lapunk, amikor összeállította és kiadja

A TANÍTÓ TANÁCSADÓJA

című művet, amely a magyar tanítónak valóságos **kis kézi lexikona** lesz. Kicsi, mert alakjánál fogva akár zsebben is hordható, lexikon, mert nincs még egy mű a magyar könyvpiacra, amely annyi — a nevelő számára szükséges — anyagot foglalna össze ilyen kis alakba, mint ez a fenti mű. De beszéljen tovább a tartalom-mutató:

A TANÍTÓ TANÁCSADÓJA a következőket tartalmazza:

1. **Neveléstudomány.** A mai modern neveléstudomány legjobb összefoglalása külön tanítástannal. (cca 100 l.)
2. **A magyarság története** a legújabb történeti kutatások eredményeinek teljes felhasználásával. (cca 80 l.)
3. **Magyarország földje** s annak közgazdasági állapota, amely hazánk földrajzának ujszerű és pontos, teljes egészét felöleli, új népszámlálási és egyéb adatokkal.
4. **Magyar irodalom-történet**, tömör, de teljesen hű összefoglaló képét adja a magyar irodalomnak.
5. **A természettudományok köréből** a technika, vegytan és természettan legújabb ismereteinek összefoglalása és bő magyarázata.
6. **Műalkotások ismerete**, amely nélkülözhetetlen lesz az iskolai kirándulások alkalmával s részletesen foglalkozik a magyar műemlékek és művészetek minden ágával.
7. **Közgazdasági életünk** számkokban, számtalan példát nyújt az iskolai tanításhoz, amely egyuttal fejleszti a tanuló közgazdasági érzékét, de politikai látókörét is.
8. **Fontosabb számítások és mérések**, mértékek és pénzek.
9. **Illetménytájékoztató.**
10. **A magyar népművészet remekei**, rajzoktatásban felhasználható alkalmas képekkel, mindez több, mint 320 oldalon!

Bár a jó tanító is, mint a jó pap, holtig tanul, de ki tudná fejében tartani mindazt a rengeteg számot és adatot, amelyre ma az iskolában szükség lehet. Ezért jó egy ilyen kis terjedelmű, de

mindent összefoglalón tárgyaló mű, mert állandóan kéznél van és mindig felhasználható.

Abban a biztos reményben, hogy e mű áldozatos kiadásával hasznára leszünk a magyar tanítósnak nagy, nemzetmentő munkájában, ajánljuk figyelmébe a TANÍTÓK TANÁCSADÓJÁT, melyet a Gyakorlati Pedagógia előfizetői 1.80 P-ért kaphatnak meg Kiadóhivatalunknál. (Szeged, Kálvária-utca 5. szám.)

Kérjük mielőbbi szíves megrendelését, mivel a nagy költségekre való tekintettel, csak annyi példányt áll módunkban nyomtatni, amennyi megrendelés idejekorán beérkezik.

Nem előfizetők részére a mű 8.— P.

Könyvárusi forgalomban nem kapható!

Szerkesztői üzenetek

Barabás Ilona, Budapest. A beküldött értékes cikket köszönjük, felhasználtuk, a másikat a következő számunkban hozzuk. Szeretettel üdvözljük!

Kőhalmi Julia, Marcali. Szívesen közreadtuk beküldött színadarabját, köszönet érte. A kért bírálatot — íme megadtuk: igazi nevelő-lélekre vall munkája. A legközelebbi viszontlátásra! Szeretettel üdvözljük!

K. Ilona, Győr. Tornavizsga, illetve tornaünnepély teljes összeállítását a következő számunkban közlünk, hogy legyen idő a betanításra. Kívánsága teljesül: magyar táncok is lesznek benne. Üdvözljük.

Legközelebbi számunk az **Anyák-napja** teljes feldolgozását tartalmazza.

Minden, a lap szellemi részét érintő cikket, cserepéldányt, ismertetésre szánt művet a szerkesztőség címére (Vicsay Lajos Szeged, Madách-utca 17. sz.) kérünk küldeni.

Kéziratokat nem adunk vissza s azok megőrzésére nem vállalkozunk. Vissza csak válaszbélyeggel ellátott kéziratokat küldünk.

Következő számaink

az **Anyák-napja,**

a **Hősök napja,**

teljesen feldolgozott **évváró vizsga** és
tornaünnepély anyagát tartalmazzák,

a lap többi rendes rovatával.

Kérjük t. előfizetőinket, hogy a Tanítók Tanácsadójára a megrendelést, vagy az 1 pengő 80 fillért beküldeni sziveskedjenek, mivel csak korlátozott számban nyomjuk és ezen igazán nélkülözhetetlen kézikönyv március végével megjelenik.

A Tanítók Tanácsadója előfizetőknek 1 pengő 80 fillér. Nem előfizetők részére a mű 8.— P. Könyvárusi forgalomban nem kapható!

Laprendelést, könyvrendelést és előfizetést a következő címre kérjük küldeni:

Gyakorlati Pedagógia kiadóhivatala

Szeged, Kálvária ucca 5.

Tisztelt Kartárs Ur!

Olvassa át és amennyiben a lapra ennek dacára sem óhajt előfizetni, úgy kérjük annak mielőbbi visszaküldését, mert ellenesetben **előfizetőnek tekintjük.**

Esetleges félreértések elkerülése miatt tisztelettel értesítjük, hogy a *Gyakorlati Pedagógia* számaiban közölt költemények, dalok, előadások, előadásra alkalmas szindarabok, stb. előadási jogát a szerzői jog értelmében mindazok megszerezték, — külön engedély kérése nélkül is, — akik lapunkra, a *Gyakorlati Pedagógiára* előfizettek, vagy előfizetési szándékukat közölték kiadóhivatalunkkal (Szeged, Kálvária-ucca 5. sz.). Másokkal szemben minden jogot fenntartunk.

Március hó végén megjelenik

**A GYAKORLATI PEDAGÓGIA
KIADÁSÁBAN**

A Tanítók Tanácsadója

a következő tartalommal :

- 1. Neveléstudomány, tanítástannal.**
- 2. A magyarság története.**
- 3. Magyarország földje.**
- 4. Magyar irodalom-történet.**
- 5. A természettudományok köréből.**
- 6. Műalkotások ismerete.**
- 7. Közgazdasági életünk.**
- 8. Fontosabb számítások és mérések.**
- 9. Illetménytájékoztató.**
- 10. A magyar népművészet remekei.**

**Ez a több mint 320 oldalon megjelenő, eddig
egyedülálló mű, csak a Gyakorlati Pedagógia
előfizetői számára lesz kapható 1 peng
80 fillérért, nem előfizetőknek 8 peng**

**MEGKAPJÁK MIND AZOK KEDVEZME
NYES ÁRBAN, AKIK A GYAKORLATI
PEDAGÓGIA CÍMŰ FOLYÓIRATRA EL
FIZETNEK.**